

When some years ago my daughter and I were going in Molėtai past my childhood multi-storey house in Amatų street I told her that Vaida Genytė – the star of our yard – also used to live in the same house. Since she was nobody if not the most famous child of Lithuania at that time. We were proud of her and sometimes even made ourselves cosy in the rays of her glory. But when television arrived to shoot we played the role of the masses. It would be interesting to see all that material and that common “Komunarų” yard of ours.

Kai su dukra prieš keletą metųėjome pro mano vaikystės daugiaaukštį Amatų gatvėje, papasakojau, kad šiame name gyveno ir Vaida Genytė. Dukrai taip ir įstrigo į atmintį – Vaidos Genytės namas.

Vaida buvo mūsų kiemo žvaigždė. Nenuostabu, juk ji buvo garsiausias Lietuvos vaikas anais laikais. Mes ja didžiavomės ir kartais net šildėmės jos šlovėje. Kai jos filmuoti atvažiuodavo televizija, atlikdavome masuotės vaidmenį.

Būtų įdomu pamatyti tuos filmuotus kadrus. Ir tą mūsų visų bendrą „Komunarų“ (taip tada vadinosi gatvė) kiemą.

„Vilnius“ redakcija. Tuomet laikraštis vadinosi „Pirmyn“, o aš ten nešdavau pirmus savo apsakymus, eilėraščius ir netgi menines nuotraukas. Literatūros skyriui vadovavo poetas Remigijus Gražys. Su dideliu jauduliu įteikdavau jam savo pradžiokiškus kūrinius. Atsimenu, kartą kažką atmetęs, pasakė, kad ir Hemingvėjų jaunystėje ne visada spausdindavo. Tai mane nuramino.

“Vilnis” editorial office. At that time the newspaper was called “Pirmyn” (Onward) and I used to take my first short stories, poems even the artistic photos to it. Literature department was supervised by Remigijus Gražys. Terribly excited I used to hand in my starter’s works to him. I remember that once having rejected something he said to me that even Hemingway in his green years was not always published. I was soothed by that.

Tiltas prie vadinamosios „Molėtų estrados“. Prisimenu ten vykusias dainų šventes, koncertus, naktines diskotekas vasarą. Vėliau daugelį metų ten vaikščiojau per savo gimtadienį naktį, tikslu gimimo laiku. Apgalvodavau praėjusius metus ir planuodavau būsimus. Pastaruosius metus nebevaikštau. Atsibodo savianalizė.

The bridge by the so-called *Molėtai stage*. I remember the song festivals that were held there, concerts, night discos in summer. Later I used to walk there on the night of my birthday in the exact time of my birth. I contemplated the previous year and planned the coming one. At present I stopped doing that. I am tired of self-analysis.

Molėtų observatorija – ten prie įėjimo į ją guli akmuo, davęs pradžią vietiniam profesoriaus Vytauto Straišnio įkurtam akmenų muziejui. Tas akmuo davė pradžią ir man – kaip rašytojui. Radęs jį Molėtų apylinkėse parašiau pirmą savo žinutę į „Lietuvos pionierių“. Manėme, kad tai meteoritas, todėl kreipėmės į astronomus, kurie jį vėliau ir išsivežė. O aš ilgą savo vaikystės dalį svajojau užaugęs tapti astronomu.

Molėtai. Observatory. There, by the entrance there is a stone that gave the impetus to the setting up of the stone museum by professor Straišys. That stone also made the beginning for me as a writer. When I found it in Molėtūnas neighbourhood I wrote my first message to “Lietuvos pionierius” (Lithuanian pioneer). We thought it was a meteorite so we turned to the astronomers who later took it with them. And I dreamt for a long part of my childhood to become an astronomer when I grew up.

Restoranas pas „Hofmaną“ – kažkada Ričardas Hofmanas garsėjo kaip vienas stipriausių Molėtų vyrų. Ir kaip melomanas – vis parūpindavo mano tėvams naujos vakarietiškos muzikos įrašų. Paskui atidarė restoraną „Pas Hofmaną“.

Iš pradžių tai buvo linksma, triukšminga vieta, dabar – labiau solidesnė, ramesnė. Matyt, keičiasi kartu su savo šeimininku.

Once Ričardas Hofmanas was known as one of the strongest men in Molėtai. And as music lover he used to provide new western music pieces to my parents. Then he opened a restaurant “Pas Hofmaną”. At first it was a jolly and noisy place, at present it is more solid and more peaceful. It must be altering together with the owner.

Molėtųno malūno užtvankos tiltas – daug laiko ant jo praleista, žiūrint į švokščiantį pro akmenis upės vandenį. Vaikystėje nuo ten įmetėme butelius su laiškais lietuvių ir rusų kalbomis. Tikėjomės, kad pasieks tolimus kraštus. Po kokių penkerių metų atėjo laiškas iš Želvos. Ten vieną butelį rado upės žolėse. Jis nuplaukė netoli, bet vandeny pragulėjo ilgai. Buvo keista skaityti tą savo laišką iš praeities.

The bridge of the dike of Molėtųnas water-mill. A lot of time was spent there when we observed the roaring water of the river going through the stones. In the childhood we threw bottles with the letters in Lithuanian and Russian there. We expected them to reach faraway countries. Some five years later a letter from Želva arrived. One of the bottles was found in the grass of the river. It traveled not very far but stayed in the water for a long time. It was strange to read that letter of ours from the past.

Darius Zesas – mano vaikystės draugas. Šiuo metu daug pasiekęs Lietuvos kriminalistas. Tai su juo mudu metėme tuos butelius su laiškais į Molėtųno užtvanką. Kiekvienas po tris. Ir šiaip daug kvailo ir smagaus kartu nuveikėme. Atsimenu jo mamą, tėvą, jų tarnybinių „Volgą“ kieme. Po to tėvai mirė. Vienas po kito. Darių ėmė globoti jauna pora: Nijolė ir Zenius. O dabar nebėra jau ir Zeniaus.

Darius Zesas is my childhood friend. Today he is a Lithuanian criminalist who went very far in his profession. It was him with whom we threw those bottles with letters into the Molėtųnas dike. Three of them each. An in general we did many foolish and jolly things together. I remember his mum and dad, their ministerial "Volga" in the yard. Then his parents died, one after another. Darius was chaperoned by a young couple Nijolė and Zenius. And today even Zenius is not with us any more.

Darius Zesas baltais marškiniais, priekyje – aš.

Aiseto ežerą turbūt pažįstu geriausiai iš visų ežerų. Leisdavau vasaras keliose jo vietose. Prie Šnieriškių esančiame tėvų draugų vasarnamyje net turėjau medyje įsirengęs „rašytojišką“ molbertą sąsiuviniui pasidėti. Susikaliau iš lentų ir sėdėdavau virš ežero kranto, gąsdindamas pro šalį plaukiančias baidarių kolonas. Vėliau tą mano „molbertą“ supūdė lietūs. O paskui ir pats medis nuvirto į ežerą.

I know Aisetas Lake best of all lakes. I used to spend summers in some places by it. In the summerhouse of my parent's friends in Šnieriškių village, I even had a "writer's" easel to put a notebook on installed in the tree. I made it of planks and used to sit over the lake shore and frighten the groups of canoes that were going by. Later that easel of mine rotted in the rain and after some time even the tree itself fell into the lake.

When in 1976 we moved to an apartment in the newly built multi-storey in Komunarų street, medical doctor Marija Apeikytė, legendary doctor of our town, came to live directly over us on the 1st floor. At that time she was 69. I was three. Sometimes when my parents went to parties they left me in Marija's place to sleep the night. It was there that I fell out of bed at night. And mum used to make "Apeikytės" cake – she received the recipe from her. Officially it was called "The stones of Molėtai" but more often – "Apeikytės". So white and melting in the mouth. Much later, when she herself was ill, was unable to walk and was in hospital, Darius and I used to visit her and promised to make "wheels", whereby she could go at least into the yard of the hospital. But we failed to do that in good time.

Kai 1976-aisiais įsikėlėme į butą naujai pastatytame daugiaaukščiame „Komunarų“ gatvėje, mūsų kaimyne tapo legendinė miestelio gydytoja Marija Apeikytė. Ji apsigyveno tiesiai virš mūsų, antrame aukšte. Jai tuo metu buvo 69-eri. Man – treji. Kartais tėvai, išeidami į svečius, palikdavo mane pas ją nakvoti. Ten pirmą kartą gyvenime naktį iškritau iš lovos. O dar mama kepdavo „Apeikytės“ pyragą – iš jos buvo gavusi receptą. Oficialiai jis vadinosi „Molėtų akmenys“, bet dažniau – „Apeikytės“. Toks baltas, tirpstantis burnoje.

Daug vėliau, kai jau ji pati sirgo, nebegalėjo vaikščioti ir gulėjo ligo-ninėje, mes su Dariumi ją lankėme ir pažadėjome pagaminti „ratukus“, kuriais ji galėtų išvažiuoti bent į ligoninės kiemą. Bet taip ir nespėjome.

Mykolas Giedraitis – jau dabar šventasis

Mykolas Giedraitis - a Saint already

Gimė apie 1425 m. Šalindamasis „pasaulio tuštybių“ Bistricoje (netoli Vilniaus) įstojo į Regulinių atgailos kanauninkų ordiną. Gavęs Krokuvos universiteto filosofijos daktaro laipsnį (1460), gyveno vienuolyne prie Šv. Morkaus bažnyčios Krokuvoje, buvo zakristijonas. Pasižymėjo labai pamaldžiu gyvenimu. Mykolas Giedraitis prieš mirtį pasisakė broliams, kad melsdamasis girdėjęs šiuos Kristaus žodžius — „Ištvėrk kantią iki mirties ir gausi garbės vainiką“. Mirė 1485 05 04 Krokuvoje, 14 mėnesių po šv. Kazimiero mirties. Nuo 1544 m. jis laikomas palaimintuoju, biografija įtraukta į šventųjų gyvenimo aprašymus.

Mykolo Olszewskio meditacijų knygoje „Žmonių širdžių nusiramimo vieta“ (1755) gegužės 4 d. skiltyje rašoma: „Šiandien mūsų vienuolynas mini didžio šventumo vyrą, garbingąjį Mykolą Giedraitį, kuris, į vienuolyną įstojęs Lietuvoje, norėdamas atitolti nuo giminių išsiprašė į Krokuvą. Būdamas kunigaikščiu, vienuolystėje taip nusižemino, kad netapo kunigu, tačiau baigė mokslus Krokuvos akademijoje. Štai todėl Krokuvos akademikai švenčia jo mirties metines, sakydami oracijas Šv. Morkaus bažnyčioje, kur ilsisi garbingojo vyro palaikai. Kentėjo Mykolas nuo brolių ir šėtono, kurio plakamas krauju sruvo“.

1985 m., besibaigiant sovietinei erai, Lietuvoje buvo minimos 500-osios metinės nuo pal. Mykolo Giedraičio mirties. Sovietinė valdžia visai trukdė šį

He was born at around 1425. Trying to escape from the “vanity of the world” he joined the Repentance Canons Order in Bistrice (not far from Vilnius).

„He was of small height and lame. Having finished the studies he earned the PhD degree at Cracow university (1460), lived at the monastery of St. Marcus church in Cracow, was its sacristan. He was famous for his highly pious life. Before his death he said to the brothers that while praying he heard the Christ's words: “You have to endure till your death and you will receive the wreath of honour”. He is considered to be blessed since 1544, his biography is included into the descriptions of the life of the saints.

paminėjimą. „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika“ (LKBK) keliuose numeriuose (nr. 65, 67) spausdino faktus apie katalikiškos spaudos cenzūrą – draudimus informuoti visuomenę apie M. Giedraitį, apie tai, kad 1985 m. gegužės 2 d. Giedraičių miestelyje „jaunoji Lietuvos karta, suvažiavusi iš įvairių miestų ir miestelių [...], pradėjo švęsti palaimintojo 500 metų mirties jubiliejų. Pasibaigus minėjimui, kleb. V. Cukurą užpuolė valdžios pareigūnai, kaltino, kam jis surengęs minėjimą, leido sakyti pamokslus „reakcingiems“ kunigams; lyg tai jaunimas giedojo senąjį Lietuvos himną, reikalavo, kad daugiau panašių minėjimų nebūtų“.

J. G. fon Miuleris. Mykolas Giedraitis. XVIII a. pab.–XIX a. pr.

J. G. fon Miuler. Mykolas Giedraitis. XVIII–XIX

Didysis bitininkas ir
žuvininkas Mykolas
Kazimieras Girdvainis
The Great European –
Apiarian and Ichthyologist
Mykolas Kazimieras
Girdvainis

XIX a. pabaigoje Arnionių dvaro ir tvenkinių nuomininkas buvo Lietuvos žuvininkystės pradininkas, Paryžiaus mokslų akademijos narys – talentingasis žuvų ir bičių specialistas Mykolas Kazimieras Girdvainis (g. 1841 m. Vilniuje – m. 1925 Kražių vls.). Šis žemaičių bajoras gamtos mokslus studijavo Lenkijos, Vokietijos, Prancūzijos, Didžiosios Britanijos, Liuksemburgo universitetuose.

Pasaulinėje kultūrinių augalų ir sėklų parodoje Vienoje 1873 m. už pateiktus eksponatus M. K. Girdvainis pelnė aukščiausią apdovanojimą. 1875 m. jis išleido „Bitės anatomijos“ atlasą su savo piešiniais, už kurį Paryžiuje buvo apdovanotas aukso medaliu. Kitąmet surengė pirmą Lietuvoje mūsų gėlių vandenų bei jūrų (Baltijos ir Juodosios) gyvūnijos parodą Šiau-

The famous bee and fish professional Mykolas Kazimieras Girdvainis (1841-1925) was a Samogitian nobleman who had studied natural sciences in the universities of Poland, Germany, France, Great Britain and Luxembourg. In 1873 he was granted the highest award at the world exhibition of cultivated plants and seeds in Vienna. In 1875 he published an atlas of the bee anatomy with his own drawings, which brought him a gold medal in Paris. He worked in the British museum and London aquarium. He published "Pathology of Fish" (1877), the work that was published in several languages, which again won him the French prize. In 1885 he organized a big exhibition of fishery in Warsaw and set up a section of fishing in the world exhibition in London. In 1870 the German authorities invited him to plant salmon in the Rein. He also investigated the migrations of eels from the Atlantic Ocean to the River Somme of France. Girdvainis set up 350 fishery farms in Lithuania, Poland, the Ukraine. He was elected the honorary member of many European universities and associations.

liuose, pateikė žvejybos ir žuvivaisos įrankių rinkinį, už kurį vėl gavo aukso medalį. Jis dirbo Britų muziejuje ir Londono akvariume, išleido keliomis kalbomis išspausdintą veikalą „Žuvų patologija“ (1877), pelniusį Prancūzijos premiją. 1885 m. surengė didelę žuvininkystės parodą Varšuvoje, o pasaulinėje parodoje Londone įsteigė žuvybos skyrių. 1870 m. vokiečių valdžia jį pakvietė įvesti lašišas Reino upėje. M. K. Girdvainis tyrinėjo ungurių migracijas iš Atlanto vandenyno į Prancūzijos Somos upę. Lietuvoje, Lenkijoje, Ukrainoje jis įsteigė net 350 žuvininkystės ūkių, buvo išrinktas daugelio Europos universitetų ir draugijų garbės nariu. (*Pagal „Mykolą Girdvainį prisimenant“, Valdas Gečys, Vidmantas Lopeta, Milda Ickizonienė*).

M. K. Girdvainis nuolat pabrėždavo esąs lietuvis, bet, anot amžininkų, turėjo lenkų žmoną Liuciją – gražią, išdidžią, tačiau vaidingą, važinėjusią tik karietomis (antruoju sovietmečiu, 1948 m., išvežta į Sibirą). Antroje gyvenimo pusėje gyvendamas su šeima žmonos giminei priklausiusiame dideliame Išlyno dvare, M. K. Girdvainis garsėjo savo demokratiškomis manieromis. Turėjo svajonę sukurti Lietuvoje klestintį vidaus vandenų žuvininkystės ūkį. (1) Jo išplėsti Arnionių dvaro tvenkiniai veikia iki šiol, nors pasak specialistų, „dabar yra vieni silpniausių Lietuvoje“.

Keistasis mistikas
Andrzejus Towiański
The Weird Mystic
Andrzej Towiański

Molėtų rajone, Antašventės kaime gimęs dvarininkas, filosofas, teosofinio sąjūdžio įkūrėjas ir vadovas Andrzejus Towiański (1799–1878) studijavo teisę Vilniaus universitete, buvo Teisingumo teismo teisėjas Vilniuje. 1828 m. Vilniaus Bernardinų bažnyčioje, kurioje buvo kartu su savo vaiku, patyrė viziją – balsas jam liepė būti Dievo tarnu.

Nuo 1834 m. keliavo po Europą, bet, mirus tėvui, sugrįžo į gimtąjį dvarą prie Molėtų. 1839 m. patyrė

Andrzejus Towiański. Fotografija pagal dagerotipą. Literatūros muziejus Varšuvoje.
Andrzej Towiański. Photography according to the daguerreotype.
Museum of Literature in Warsaw.

naują viziją, todėl paliko vaikus giminaičiams, pardavė dvarą Antašventėje ir išvyko į Paryžių, kur po lapkričio sukilimo pralaimėjimo telkėsi lenkų elitas. A. Towiański subūrė lenkų imigrantus, tarp jų Adomą Mickievičių, Julijų Slovackį ir kitus. Su savo sekėjais įkūrė „Dievo darbo tarnų ratelį“ („Koło Sług Sprawy Bożej“). Bendrijos tikslas – Dievo karalystės žemėje sukūrimas, siekis – sukrėščioninti politinius santykius Europoje. Bendrija turėjo savitą kalbą, kurios negalėjo suprasti pašaliečiai. A. Towiański pamokslai buvo tokie uždegantys, kad 1842 m. Paryžiaus arkivyskupas organizavo jo išsiuntimą į Šveicariją.

A. Towiański „Dievo darbo“ būriui per A. Mickievičių vadovavo iš Šveicarijos. Apsigyvenęs Ciuriche, turėjo savo verslą, čia praleido likusią gyvenimo dalį. Lankėsi pas popiežių, kalbėjo jam apie krikščionių revoliuciją ir Evangelijos principų įgyvendinimą tarptautiniuose santykiuose. Rašė laiškus Grigaliui XVI ir Pijui IX.

Towianizmas skelbė, kad į istorinį procesą įtrauktos atskirų tautų misijos – ypač lenkų, prancūzų ir žydų. Mokyme matomos ekumeninės idėjos, vėliau plėtotos Vladimiro Solovjovo. Galima įžvelgti ir paraleles su idėjomis, kurias skelbė popiežius Jonas Paulius II. A. Towiański pirmasis žydų tautą pavadino „vyresniojo broliu“.

Buvusi Antašventės koplyčia.
The former Chapel of Antašventė.

„Dievo darbo“ bendrijos vėliava. Walento Wankowicziaus akvarelė.
Literatūros muziejus Varšuvoje.
The flag of the community “God's cause”.

145

A philosopher, the founder of the theosophical movement and its leader Andrzej Towianski (1799-1878) was a landlord, who was born in Antašventė village of Molėtai district. He studied law at Vilnius university, was a judge of the Vilnius Court of Justice. In 1928 he had a vision – a voice told him that he had to serve God. In 1840 he left his children to his relatives, sold his manor in Antašventė and went to Paris where he organized the Polish immigrants with Adam Mickiewicz, Juliusz Slowacki and others among them. With them he set up the “Circle of the Servants of God's Cause” (Koło Slug Sprawy Bożej). The goal of the community was the creation of God's kingdom on the earth and striving to make political relations in Europe of the Christian type. Towiansky's preachments were so inspiring that Paris archbishop sent him to Switzerland in 1842. Towianism requested spiritual-inner Church, it proclaimed that missions of individual nations were included into the historical process especially those of the Poles, the French and the Jews. Ecumenical ideas may be sensed in the given doctrine.

Towianski was buried in Zurich.

A. Towiańskis reikalavo vidinės Bažnyčios, skelbė autentišką sekimą Kristumi – net jei eiti reikia kartu su politiniu priešu. Todėl jis buvo apkaltintas patriotizmo stoka ir net šnipinėjimu Rusijai. 1846 m. A. Mickevičius pasitraukė iš „Dievo darbo“ grupės ir įsteigė literatūrinės visuomenės būrelį – kaip atsvarą A. Towiańskiui. (1)

A. Towiańskis buvo palaidotas Ciuriche.

A. Towiańskio kapas Sihlfeldo kapinėse Ciuriche. Tuometinis klebonas Lochbrunneris „pasakė labai įkvepiančius žodžius prie jo karsto“, o H. Bonkowskis išreiškė viltį, kad atkovojus Lenkijos laisvę „šie šventi palaikai“ bus perkelti į tėvynę

Towianski was buried in Sihlfeld cemetery in Zurich. The then parson Lochbrunner “said highly inspiring words by his coffin” and H. Bankowsky voiced the hope that after the freedom of Poland was regained these sacred remains would be returned to his motherland.

Bolševikų karvedys ir diplomatas Vytautas Putna
Bolshevik General and diplomat Vytautas Putna

Raudonosios armijos generolas Vytautas Putna. Pagal sovietinę tradiciją archyvinis portretas idealistiškai retušuotas.

General of the Red Army Vytautas Putna. Following the soviet tradition the archive portrait is idealistically retouched.

Vytautas Putna gimė 1893 m. Mackonių k. 1913 m. suimtas už revoliucinę propagandą. Per Pirmąjį pasaulinį karą vadovavo batalionui. Įstojo į RSSDP (bolševikų) partiją ir Raudonąją armiją. 1918–1919 m. buvo 1-osios Smolensko divizijos komisaras, vėliau – Karelijos pulko vadas, metų pabaigoje – divizijos viršininkas. 1921 m. dalyvavo malšinant Kronštato sukilimą ir valstiečių sukilimus Volgos žemupyje. Apdovanotas Raudonosios Vėliavos ordinais. Baigė aukščiausiujų vadų kursus Karo akademijoje, dirbo armijos štabe, centrinėse valdybose. 1923 m. palaikė trockininkų opoziciją. 1927–1931 m. dirbo SSRS karo atašė Japonijoje, Suomijoje, Vokietijoje. Vėliau – korpuso vadas Rusijos Tolimuosiuose Rytuose.

1934–1936 m. karo atašė Didžiojoje Britanijoje, staiga sugrąžintas į SSRS, suimtas, kankintas. 1937 m. su kitais Raudonosios armijos vadais – Michailu Tuchačevskiu, Jona Jakiru ir Jeronimu Uborevičiumi – apkaltintas valstybės išdavimu ir sušaudytas. 1957 m. reabilituotas kaip nekaltas... (1)

He was born in 1893 in Mackonys. In 1913 he was arrested for the revolutionary propaganda. Participated in World War II. Joined the RSDLP (Bolshevik party) and the Red Army. In 1918-1919 he was the commissar of the 1st Smolensk division, later – the commander of the Karelian regiment and at the end of the year the commander of the division. In 1921 he participated in the suppression of the Kronstadt uprising and the uprisings of the peasants in the lower reaches of the Volga. He was awarded the Red Flag Orders. He graduated the course of the top commanders in the military academy, worked in the headquarters of the army and central boards. In 1923 he supported the Trotskyist opposition. In 1927-1931 he worked as the military attaché of the USSR in Japan, Finland and Germany. Later he worked as the commander of the corps in the Far East of Russia. In 1934-1936 he was the military attaché in Great Britain, was unexpectedly returned to the USSR, arrested and tortured. In 1937 together with the other commanders of the Red Army – Michail Tukhachevsky, Jona Jakir and Jeronimas Uborevičius – he was accused of treason and killed by shooting. V. Putna was rehabilitated as guiltless in 1957.

Kuklus namelis Inturkės bažnytkaimyje, kuriame vaikystės laikais gyveno bolševikų karvedys Vytautas Putna, o karo metais ir pokariu (1941–1948) – kunigas Vincentas Sladkevičius, vėliau tapęs kardinolu.

A modest house in the small Inturkė town wherein the Bolshevik general Vytautas Putna lived in his childhood and in the years of war and after war (1941-1948) priest Vincentas Sladkevičius, later the cardinal, resided.

Paminklas Vytautui Putnai Molėtuose. 1980. Skulptoriaus Gedimino Jakubonio paminklas, sovietmečiu stovėjęs miesto centre, dabar išvežtas į karikatūrinį Grūto parką. Festivities on the occasion of the unveiling of the monument for Vytautas Putna in Molėtai in 1980. Monument of sculptor Gediminas Jokūbonis now was taken to the caricatural Grūtas park (Druskininkai district).

Paminklo Vytautui Putnai atidengimo iškilmės Molėtuose. 1980. Festivities on the occasion of the unveiling of the monument for Vytautas Putna in Molėtai in 1980

Hanka Ordonówna-Tiškevičienė
Hanka Ordonówna-Tyszkiewicz

In 1930 the family of count Tyszkiewicz gave Arnionys manor to his junior son Michal Zygmunt (1903–1974) when he married Vilnius and Warsaw operetta and cabaret singer and dancer Hanka Ordonówna (her real name being Maria Anna Pietruszynska, 1902–1950) against the family will. M. Z. Tyszkiewicz brought his wife there in spring of 1931 after their wedding. Unlike Vilnius aristocrats, ordinary people of Arnionys accepted and congratulated the newly weds very cordially. Both young Tyszkiewicz were active participants of the then cultural life of Vilnius.

In 1940 both spouses were arrested by the destroyers and imprisoned in Lubianka. Hanka Ordonówna was deported to the concentration camp in Uzbekistan and M. Z. Tyszkiewicz – to the faraway regions of Siberia. Later Ordonówna took care of the transportation of the Polish children to India and she went there herself. She died in Beirut in 1950. After war M. Z. Tyszkiewicz worked in the diplomatic missions of Poland.

Hanka Ordonówna ir grafas Mykolas
Zigmuntas Tiškevičius vestuvių dieną 1931 m.

Hanka Ordonówna and count Michal Zygmunt Tyszkiewicz
on the day of their wedding in 1931.

Netoli Inturkės esantį Arnionių dvarą grafų Tiškevičių šeima 1930 m. atidavė jaunesniajam sūnui Mykolui Zigmantui (1903–1974), kai jis prieš šeimos valią vedė Vilniaus ir Varšuvos operečių bei kabareto žvaigždę, dainininkę ir poetę Hanką Ordonówną (g. 1902, tikroji pavardė Maria Anna Pietruszyńska). Jaunėliui šeima nutarė atiduoti apleistą Arnionių dvarą, tačiau nušalinti nuo kitų Tiškevičių dvarų ir turtų paveldėjimo. Atvykęs į Arnionis, jis rado rūmus šaltus ir nugyventus.

Dvarą, kaip būsimą šeimos lizdą, poetinių ir muzikinių ambicijų turintis M. Z. Tiškevičius pradėjo tvarkyti pasikvietęs žymų architektą Leopoldą Dygatą. 1931 m. pavasarį po vestuvių M. Z. Tiškevičius čia atsivežė savo žmoną. Skirtingai nuo Vilniaus aristokratų, paprasti Arnionių gyventojai jaunavedžių porą priėmė ir pasveikino labai širdingai. M. Z. Tiškevičius parašė daug dainų, kurias atliko H. Ordonówna.

Po sovietinės okupacijos 1940 m. abu Tiškevičiai buvo suimti NKVD, įkalinti Lubiankoje. Ordonówna išstremta į lagerį Uzbekistane, Tiškevičius – į Sibiro gilumą. Vėliau Ordonówna rūpinosi lenkų tremtinių vaikų pervežimu iš Sovietinės Rusijos į Indiją. Ir pati ten išvyko. Mirė nuo džiovos Beirute 1950 m. M. Z. Tiškevičius, grįžęs iš Sibiro, dirbo Lenkijos diplomatinėse misijose.

TEATRAS „POHULIANKA“
 TEATR „POHULANKA“
 POD D Y R E K C J A
 D-ra LEOPOLDA POBÓG-KIELANOWSKIEGO

PROGRAMA
PROGRAM

S e z o n 1939 / 40

Kaina 20 ct.

Cena 20 ct.

Nuotrauka iš Vilniuje 1939–1940 m. teatro Pohulianka“ išleisto programos bukletu (Lietuvos muzikos ir teatro muziejus).

Photo from the programme booklet published by the theatre Pohulianka in Vilnius 1939–1940, (Museum of Music and Theatre of Lithuania).

Hanka Ordonówna Vilniaus radiofone 1927 m.
 Hanka Ordonówna in the Vilnius radiostation 1927

Teofilius Matulionis – vyskupas
sovietinėje mėsmalėje

Teofilius Matulionis – Bishop
in the Soviet Meat Chopper

Teofilius Matulionis (1873–1962) gimė Alantos parapijoje, Kudoriškių vienkiemyje. Išaugęs gausioje šeimoje, Teofilius mokėsi Daugpilio gimnazijoje, 1892 m. Petrapilyje įstojo į kunigų seminariją, bet netrukus pasitraukė – susilpnėjo sveikata ir suabejojo pašaukimu. Po kelerių metų baigė gimnaziją ir vėl įstojo į tą pačią seminariją, 1900 m. aukojo pirmąsias mišias. Paskirtas Varskianų parapijos (Latgalijoje) vikaru, ėjo Bikavos klebono pareigas. 1909 m. už mišrios santuokos kūdikio pakrikštyjimą, apskrities teismas jį atleido iš Bikavos klebono pareigų. Perkeltas į Petrapilį, organizavo parapiją už Nevos vartų, tęsė Švč. Jėzaus Širdies bažnyčios statybą. 1918 m. čia paskirtas klebonu.

Po Spalio revoliucijos Rusijoje bažnyčios buvo uždarinėjamos, turtas konfiskuojamas. Vieną 1923 m. kovo naktį visiems Petrogrado katalikų dvasininkams buvo įsakyta atvykti į Maskvą. Teismo metu visi jie buvo kaltinami kontrrevoliucine veikla. Prokuroras keturiems teisiamiesiems reikalavo mirties bausmės. Prel. K. Budkevičius sušaudytas Lubiankoje, o vysk. J. Ciepliakas, metus išbuvęs Butyrkų kalėjime, ištremtas iš Sovietų Sąjungos. Šeši kunigai gavo po 10 metų, T. Matulioniui ir dar septyniems kunigams — po 3 metus (ne griežto režimo). T. Matulionis buvo uždarytas

Vyskupas Teofilius Matulionis tremtyje. XX a. 5 deš.

Bishop Teofilius Matulionis in the exile in the sixties of the 20th century.

Butyrkų kalėjime, po to perkeltas į Sokolnikų patalpos darbų stovyklą, dirbo daržuose. Išbuvęs Maskvos kalėjimuose dvejus metus, grįžo į savo parapiją prie Nevos.

Nuncijus Eugenio Pacellis (vėliau Pijus XII) gavo slaptą Šv. Sosto misiją – pašventinti penkis naujus vyskopus. 1929 m. vasarį tarp jų buvo konsekruotas ir T. Matulionis. Tų metų rudenį naująjį vyskupą vėl areštavo, uždarė metams į kalėjimo vienutę – tą pačią, kurioje kadaise buvo uždarytas Vladimiras Leninas. Tardė naktimis, kaltino šnipinėjimu Lietuvos naudai. Žadėjo paleisti į laisvę, jeigu sutiks sovietiniam saugumui teikti žinių, bet kalinys atsisakė.

Vyskupas buvo dešimčiai metų (atvežtas 1930 m.) ištremtas į sovietų koncentracijos stovyklas Solovkų salose. Jau anksčiau čia buvo išvežta 24 kunigų grupė, iš kurių liko gyvas tik vienas – vyskupas Boleslavs Sloskans.

1933 m. vysk. T. Matulionis ir 10 kitų Rusijos kalėjimuose buvusių lietuvių kunigų buvo iškeisti į Lietuvos kalėjimuose sėdėjusius 24 bolševikus. Iškeistųjų grupėje buvo Antanas Sniečkus, Vincas Mickevičius-Kapsukas ir kt. Deja, dauguma jų Maskvoje buvo suimti, įkalinti ir sušaudyti (A. Sniečkus atvyko į Lietuvą dirbti pagrindinį darbą). Grįžęs į Kaišiadorių vyskupiją, T. Matulionis nuvyko į Romą, vėliau į JAV, Egiptą, Palestiną. Kai 1944 m. prie Lietuvos vėl priartėjo Raudonoji Armija, jis nurodė savo kunigams nesitraukti iš krašto. Todėl iš Kaišiadorių vyskupijoje dirbusių 111 kunigų į Vakarus išvyko tik penki.

1945 m. birželį LSSR Liaudies komisarų tarnybos pirmininkas Mečislovas Gedvilas pasiūlė populiariam vyskupui kviesti partizanus nutraukti kovą, legalizuoti „banditus“, žadėdamas atleisti juos nuo bausmių, o Bažnyčiai už paslaugą – suteikti kai kurių lengvatų. Tačiau vyskupas atmetė pasiūlymą, pareiškęs, kad „banditų“ Lietuvoje nėra, o tik laisvę ginantys vyrai. Grįžęs jis paskelbė memorandumą, deklaravo, kad ne Bažnyčia kalta dėl tėvynėje vykstančio kraujo praliejimo.

Arkivyskupas Teofilus Matulionis, grįžęs iš Rusijos lagerio. Dešinėje – jis sėdi centre su kitais kunigais, iškeistais į bolševikų veikėjus. 1933 m.
Teofilus Matulionis on his return from the Russian concentration camp in 1933.

He was born in 1873 in the Kudoriškiai stead of Alanta parish. He graduated the St. Petersburg seminary, worked in the capacity of vicar in Latgalija, Bikava, was the parson of the Holy Heart of Jesus church in St. Petersburg. After October Revolution the churches in Russia were being closed and the property of the temples was being confiscated. One March night of 1923 all Catholic clergymen were ordered to arrive in Moscow and all of them were accused of the counter-revolutionary activities. Some of them were shot, others were deported from the Soviet Union, the rest of them were imprisoned. After two solid years in Moscow prisons Matulionis returned to Leningrad. In 1929 he was clandestinely consecrated into bishops. But in autumn he was arrested again and closed for a year in the same prison cell, wherein Lenin had been imprisoned. He was interrogated in the nighttime. The bishop was deported for ten years in the concentration camps of Solovki islands. In 1933 T. Matulionis and 9 other Lithuanian priests imprisoned in Russian jails were exchanged for the 24 Bolsheviks that served time in the Lithuanian prisons. When the latter went to Moscow they were soon arrested, imprisoned and some of them shot.

Having returned to his Kaišiadorys bishopric T. Matulionis went to Rome, later – to the USA, Egypt and Palestine. When in 1944 the Red Army approached Lithuania again the bishop told his priests not to escape from Lithuania. In 1946 the bishop was arrested again and kept in the KGB cellar for nine months. He was given the sentence of seven years imprisonment without trial in Orsha and Vladimir and after that he was taken to the disabled people's home in Mordova. In 1956 he returned to the soviet Lithuania, was forced to live in small provincial towns where his home was constantly searched. In 1962 he was bestowed the title of archbishop by the Pope. At that time he was a quite feeble man. He died on 30 August 1962. The case for his beatification was started, he was conferred the title of the Servant of God.

1946 m. pabaigoje vyskupas vėl buvo suimtas ir devynis mėnesius išlaikytas KGB rūsyje Vilniuje. Be teismo buvo paskirti septyneri metai kalėjimo – Oršoje, Vladimire, po to išvežtas į invalidų namus Mordovijoje. 1956 m. grįžo į sovietinę Lietuvą, priverstinai gyveno provincijos miesteliuose, o jo namuose nuolat vyko kratos. 1962 m. popiežius jam suteikė arkivyskupo titulą, bet tuo metu jis buvo visiškai silpnas. 1962 m. rugpjūčio 20 d. didysis alantiškis mirė.

Teofilui Matulioniui užvesta beatifikacijos byla, jam suteiktas Dievo tarno titulas.

Malvina ir Matas Valeikos – Giedraičių šviesuoliai The Enlightened Malvina and Matas Valeika from Giedraičiai

Vestuvinė nuotrauka: Malvina Šokelytė-Valeikienė ir Matas Valeika
Wedding photo: Malvina Šokelytė-Valeikienė and Matas Valeika

Matas Valeika su žmona Malvina (stovi) ir trimis dukromis: Danute, Milda, Laima ir žmonos seserimi Matilda.

Matas Valeika with his wife Malvina (top) and three daughters: Danutė, Milda, Laima and wife's sister Matilda.

Matas Valeika (1878–1937) studijavo Mintaujos gimnazijoje, už lietuviškas knygas sėdėjo Rygos kalėjime. Malvina Šokelytė (1898–1981) Pirmojo pasaulinio karo metais pateko į Rusiją, mokėsi pedagogikos, mokytojavo Jakaterinoslave. Čia ji ėjo lietuvių tremtinių pradinės mokyklos vedėjos pareigas, čia susipažino su būsimu vyru M. Valeika.

Giedraičiuose, kur žmonės „bijoję prisipažinti lietuviais esą“, šeima apsigyveno 1918 m. Abu Valeikos apylinkėse platino lietuvišką spaudą, būrė to krašto lietuvius – suorganizavo pirmą lietuvišką chorą, įsteigė žemės ūkio draugiją ir smulkaus kredito banką, vartotojų bendrovę „Vilnija“, rengė žemės ūkio ir rankdarbių parodas.

Nuo Pirmojo pasaulinio karo pabaigos iki 1920-ųjų Giedraičiuose veikė lietuviška pradinė mokykla. 1919 m. čia veikė dvimetė pradinė mokykla – be mokyklos direktorės pareigų, Malvinai teko rūpintis vaikų prieglauda su 29 globotiniais, kuriuos paliko vokiečiai, išvykdami iš Giedraičių.

Dirbti lietuviškoje mokykloje neleido Giedraičius okupavę želigovskininkai, kurie iš klasių vaikė mokinius, laužė suo-

1938 m. Matas Valeika buvo apdovanotas Vytauto Didžiojo ordinu.
In 1938 Matas Valeika was awarded the Order of Vytautas the Great.

Matas Valeika savo vaistinėje Giedraičių miestelyje.
Matas Valeika in his pharmacy in Giedraičiai town.

lus, degino mokymo priemones, sunaikino sunkiai įsigytus vaikų styginių orkestrėlio instrumentus.

M. Valeika tuo metu lenkų buvo pasodintas į kalėjimą Vilniuje. „Įsiveržusių lenkų suimtas ir kalintas Lukiškių kalėjime, iš kur buvo išvaduotas, todėl vėliau lenkai jį nuteisė mirties bausme ir paskyrė 3000 auksinų tam, kas jį išduos...“ (1)

1920 m. Valeikoms rūpinantis, Švietimo ir mokslo ministerija leido Giedraičiuose įsteigti valdišką vidurinę keturių klasių mokyklą. Bet jau 1920 m. spalį Giedraičius užėmė Lenkijos kariuomenė. Lapkritį vyko mūšiai. Mokytoja M. Valeikienė išgarsėjo savo žygiais kovų su lenkais metu. Netoli Giedraičių buvusiamė Bekupės dvare buvo apsistojęs lietuvių kariuomenės dalinys. Jį netikėtai užpuolus lenkams, užvirė kruvinos kautynės. Žuvo daug karių – lietuvių ir lenkų. Dar daugiau buvo sužeistųjų, kuriais susišaudymo metu nebuvo kam ir kaip pasirūpinti. Mokytoja M. Valeikienė puolėsi gelbėti aukų. Ant baltos paklodės užsiuvusi raudoną kryžių, ji išgabeno visus sužeistuosius. Sakoma, kad tai buvo pirmasis Raudonojo Kryžiaus vėliavos panaudojimas Lietuvoje. Su šia vėliava buvo pasirūpinta ne tik lietuvių,

The family settled in Giedraičiai where people “were afraid to admit that they were Lithuanians” in 1918. In 1920 the Ministry of Education and Science gave the permission to set up a state secondary four-form school. But in October 1920 the Polish army invaded Giedraičiai. Teacher M. Valeikienė grew famous for her deeds in the period of the struggle with Poles. A Lithuanian army unit was stationed in the former manor in the vicinity of Giedraičiai. When it was attacked by the Poles, a severe battle commenced. Many soldiers died – Lithuanian as well as Polish. Many more soldiers were wounded. Teacher M. Valeikienė sewed a red cross on the white sheet and carried out all the wounded. This action is said to have been the first use of the Red Cross flag in Lithuania. On the next day the wounded Lithuanians were taken to Ukmergė and the Poles – to Vilnius. On finding out that the treasury and documents of the Lithuanian soldiers were hidden in the village occupied by the Poles, the woman crossed the front line, found the money and documents and successfully returned to Giedraičiai.

In the years of the World War II the Valeika family saved the Jewess Esfira Gutmanaitė. When it grew too dangerous she was taken to the artist Antanas Jaroševičius. There, Esfira stayed from September 1941 till autumn of 1943. When the search rounds started she would be taken to the apiary and hid in the beehive. Later she moved to other savers. In this way she stayed alive.

Malvina Valeikienė – bene vienintelė moteris mokytoja, apdovanota kariniu Vyčio kryžiaus ordinu (1927). Kairėje – su ordinu. Dešinėje – su žirgu Bulonu (1926).

Malvina Valeikienė is the perhaps only woman who was awarded the military Order of the Cross of Vytis (1927). On the left she is holding the Order. On the right – with her horse Bulon (1926).

bet ir lenkų karių gyvybe, gydymu, sveikata ir slauga. Kitą dieną išgelbėti lietuviai sužeistieji buvo išvežti į Ukmergę, lenkai – į Vilnių. Beje, po poros savaičių želigovskininkai vėl atvyko, M. Valeikienę areštavo, įmetė į rūšį, tyčiojosi, sumušė. Ji du kartus buvo lenkų karo lauko teismo pastatyta prie daržinės sienos sušaudyti, bet vis pavykdavo mirties išvengti.

Mokytoja M. Valeikienė išgarsėjo ir kitu žygdarbiu. Iš tų pačių sužeistųjų sužinojusi, kad lenkų okupuotame kaime, iš kurio buvo išstumtas Lietuvos kariuomenės dalinys, liko Lietuvos karių paslėptas iždas ir kai kurie dokumentai, moteris perėjo frontą, rado pinigų bei dokumentus ir sėkmingai grįžo į Giedraičius. Elgta persirengusi mokytoja neišvengė suėmimo – lenkų kareiviai pakelės smuklėje atkreipė dėmesį į per gražius „elgetėlės“ nagus. Bet mokytoją paslėpė žydas – smuklės savininkas.

1927 m. M. Valeikienė buvo apdovanota Vyčio kryžiaus ordinu. Tai bene vienintelis atvejis, kai kariniu ordinu buvo apdovanota moteris – ne karė, o mokytoja. Kaip kitados ją gelbėjo smuklininkas žydas, Antrojo pasaulinio karo metais Valeikų šeima slėpė ir gelbėjo žydus. (1)

1941 m. Valeikos slėpė ir globojo anglų kalbos kursų vedėją Gulgaševą, pabėgusią iš geto. Kitą žydaite – Esfirą (Esterą) Gutmanaitę – nuo 1941 m. pavasario iki rudens slėpė savo namuose Giedraičiuose. Kai pasidarė visai nesaugu, ją išvežė į Karklynę pas Mato Valeikos pusbrolių dailininką Antaną Jaroševičių. Ten Esfira išbuvo nuo 1941 m. rugsėjo iki 1943 m. rudens. Žiūr psl. ... (2)

Giedraičių mokiniai su pypkėmis ir popirosais – po vaidinimo 1924 m. Užrašas ant nuotraukos mokytojai Malvinai Valeikienei:
„Šitaip niekuomet nebus. Ilgiausiai atminčiai mūsų Didžiai Gerbiamai Auklėtojai nuo IV klasės mokinių“.
Pupils of Giedraičiai after the performance in 1924.

1920 m. lietuviška keturklasė vidurinė Giedraičių mokykla buvo įsteigta Mato ir Malvinos Valeikų pastangomis.

Nuotraukoje – mokyklos penkerių metų jubiliejaus šventė 1925 m. birželio 1 d.

The Lithuanian four-form secondary school of Giedraičiai was set up in 1920 by the effort of Malvina and Matas Valeika.

Dailininkas ir tautos budintojas Antanas Jaroševičius

Antanas Jaroševičius – Artist and Caller of the Nation to Awake

Dailininkas, kultūros, visuomenės veikėjas, pedagogas Antanas Jaroševičius (1870–1956) gimė Skrebotiškyje, Biržų r. 1899 m. baigė A. Štiglico techninio piešimo mokyklą Sankt Peterburge. Šio miesto teatruose dirbo dekoratoriumi. 1900–1921 m. mokytojavo Orlove (Kazanės sritis). 1901 m. dalyvavo tarptautinėje parodoje Paryžiuje, kur jo sukurti baldai įvertinti didžiuoju sidabro medaliu.

Antanas Jaroševičius sukūrė paminklo projektą, žuvusiems už Lietuvos laisvę kariams. Atidengtas 1932 m.

Antanas Jaroševičius created the project of the monument for the killed freedom fighters of Lithuania.

1901–1920 m. Rusijoje dalyvavo pirmosiose lietuvių dailės parodose, rašė straipsnius, skleidė tautines idėjas. 1904–1911 m. piešė lietuviškus kryžius. 1910 m. IV lietuvių dailės parodoje Vilniuje „Tyrosios dailės skyriuje“ eksponavo 30 kryžių piešinių, po to juos rodė Rygoje. 1911 m. V lietuvių dailės parodoje Vilniuje buvo eksponuoti 48 A. Jaroševičiaus piešti kryžiai. 1912 m. išleistas jo pieštų kryžių albumas „Lietuvos kryžiai“. Tai pirmasis didelis leidinys apie lietuvių liaudies meno paminklus.

1921 m. Jaroševičių šeima atvyko į Lietuvą, apsigyveno Karklynėje prie Giedraičių, kur beveik du dešimtmečius ėjo demarkacinė linija su Lenkijos okupuotu Vilniaus kraštu. 1921–1935 m. dailininkas dirbo Giedraičių vidurinėje mokykloje. Dėstė piešimą, organizavo parodas, įkūrė tuomet vienintelę Lietuvoje dailių medžio darbų klasę. Vienas pirmųjų pradėjo rinkti tautodailės kūrinius. Piešė, kūrė knygų grafiką, tapė akvareles. Rašė knygas ir straipsnius apie liaudies meną, ūkininkavimą, ypač bitininkystę.

A. Jaroševičius sukūrė paminklo projektą. Žuvusiems už Lietuvos laisvę kariais. Atidengtas 1932 m. Ant paminklo užrašas „Karžygiams, žuvusiems už Lietuvos laisvę kovoje ties Giedraičiais 1920 m.“. Šoninėje plokštėje išlietas tekstas: „Garbingai mirę Giedraičių laukuose už tėvynės laisvę antro pėstininkų L.D.K. Algirdo pulko kariai“ – čia 5 karininkų ir 20 kariūnų pavardės, o plokštės apačioje užrašas „Tėvynė nepamirš jūsų darbų, kuriuos padarėte jos laisvei ir garbei“.

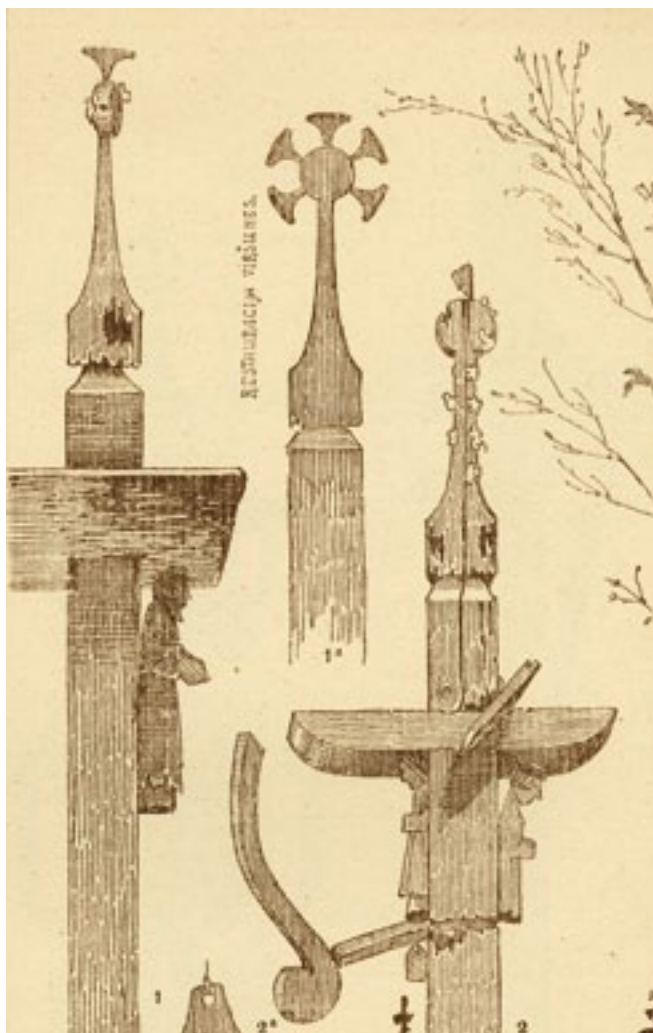
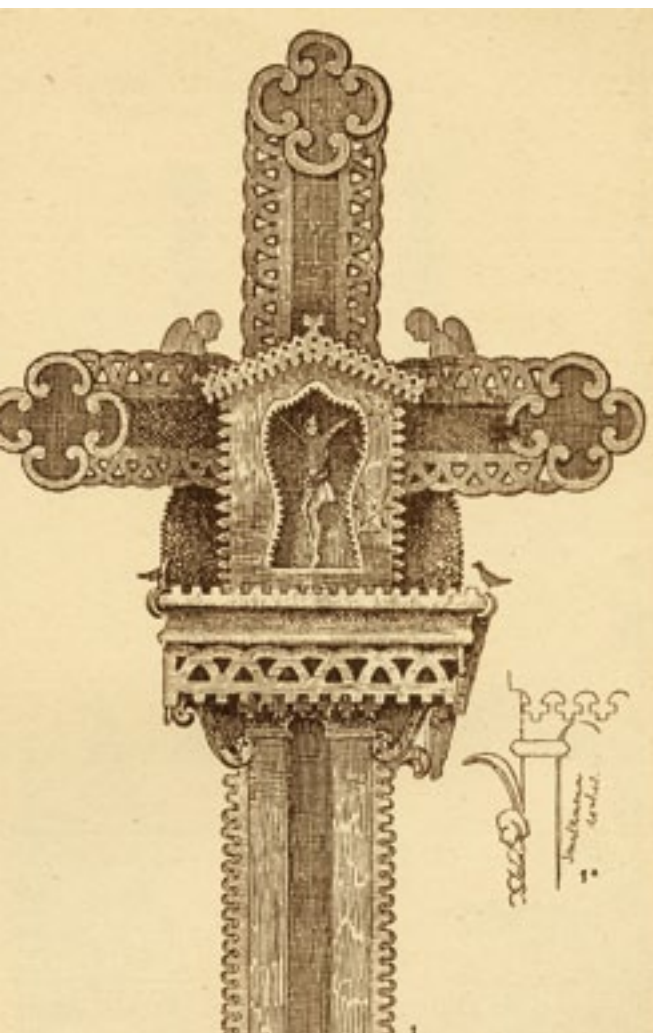
Giedraičių žydaite Esfirą (Esterą) Gutmanaitę nuo 1941 m. pavasario iki rudens slėpė savo namuose Valeikų šeima (žiūr. psl.....). Bet kai pasidarė visai nesaugu, ją išvežė į Karklynę pas dailininką A. Jaroševičių (Mato Valeikos pusbrolių). Ten Esfira išbuvo nuo 1941 m. rugsėjo iki 1943 m. rudens. Kai prasidėdavo kratos, nuvesdavo ją į bityną ir paslėpdavo avilyje. Kai tapo visai nesaugu, perkėlė pas svainį į Dudėnų kaimą. Taip ji išliko gyva.

Antanas Jaroševičius – an artist, worker of culture and the society, a pedagogue. He worked as a decorator in S. Petersburg, was a teacher in Orlov. In 1901 he participated in the international exhibition in Paris, where the furniture designed by him was awarded the Big Silver Medal. In 1901–1920 he participated in the first exhibitions of the Lithuanian fine arts in Russia. 48 crosses painted by Jaroševičius were displayed in the fifth exhibition of the Lithuanian art in Vilnius. In 1921 the Jaroševičius family came to Lithuania and settled in Karklynė near Giedraičiai where for nearly two decades was the demarcation line with Vilnius land occupied by the Poles. In 1921–1935 the artist worked in Giedraičiai secondary school, taught drawing, organized exhibitions. He collected folk art and wrote about it, he also wrote about farming and apiculture. He died in 1956. Giedraičiai secondary school was named after him – Giedraičiai Antanas Jaroševičius secondary school.

Paminklo „Karžygiams, žuvusiems už Lietuvos laisvę ties Giedraičiais 1920 metais“ atidengimas. Kalba projekto autorius dailininkas Antanas Jaroševičius. Dalyvauja generolai Petras Kubiliūnas ir Silvestras Žukauskas. 1932 m. birželio 19 d.

The unveiling of the monument "For the heroes who lost their lives for the freedom of Lithuania by Giedraičiai in 1920". The artist of the project Antanas Jaroševičius is speaking. General Petras Kubiliūnas, general Silvestras Žukauskas are the participants of the celebration. 19 June 1932.

Antano Jaroševičiaus piešiniai iš jo parengtos knygos „Lietuvos kryžiai. Croix Lithuaniennes“. Įžanga Jono Basanavičiaus.

Išleido dailės d-ją 1912. Kairėje – kryžius iš Molėtų, dešinėje – iš Videniškių.

Drawings from the book “Lietuvių kryžiai. Croix Lithuaniennes” prepared by Antanas Jaroševičius. Introduction by Jonas Basanavičius. 1912. On the left – a cross from Molėtai and on the right – from Videniškių.

Antanas Jaroševičius. „Giedraičiai nuo ežero“. XX a. I p.

Gegužinė Dubingiuose 1924 m. Viduryje balta suknele sėdi Marcelė Jaroševičienė, už jos Antanas Jaroševičius. Kairiau – barzdotas su kepure Matas Valeika, šalia jo – Malvina Maleikienė.

Marcelė ir Antanas Jaroševičiai turėjo sūnų Algirdą ir augintinį Petrą. Sūnus įsimylėjo Esfirą. Bet tai buvo vienpusė meilė. Kai Esfira pasirinko kitą vyriškį, Algirdas išėjo į karą. Jo įbrolis irgi buvo paimtas į karą. Ir abu žuvo. A. Jaroševičius po karo pėsčias ėjo į Latviją ir, žinodamas kur sūnus palaidotas, sumokėjo dideles pinigų sumas dėl ekshumacijos, bet įsitikino, kad sūnus tikrai žuvo. Tąsyk abu su žmona tiek verkė, kad ji pradėjo akti. (1)

A. Jaroševičius mirė 1956 m. Karklynėje. Dailininko kūrinį yra įsigiję Lietuvos muziejai. Jo vardu pavadinta Giedraičių Antano Jaroševičiaus vidurinė mokykla.

Girsteitiškis ir Vileišiai Vileišis Family and Girsteitiškis Manor

Onos Vileišienės vardinės Girsteitiškio dvare. Iš kairės pirmoje eilėje: Petras Vileišis, Rita Vileišytė, bajoraitė Ona Kazakauskaitė-Vileišienė ir Jonas Vileišis. Antroje eilėje: Olia Vileišytė (Vytauto Vileišio duktė), Birutė Vileišytė, matininkas Kregždė ir Kazys Vileišis. 1926 m.

On the left in the first row: Petras Vileišis, Rita Vileišytė, a noblewoman Ona Lazakauskaitė-Vileišienė and the signatory of the 16 February Act of Independence Jonas Vileišis. 1926.

XIX a. pastatytas Girsteitiškio dvaras priklausė Pomarnackiams. 1914 m. jį nupirko advokatas Jonas Vileišis, dvare pradėjo veikti mokykla. 1920 m. įkurtoje Girsteitiškio mokykloje mokėsi 55 mokiniai.

1937 m. J. Vileišis dvarą pardavė Žemės ūkio ministerijai. H. Eigelio ir Kauno burmistro Jono Vileišio rūpesčiu pastatyta mūrinė mokykla. Po karo mokykla buvo septynmetė ir devynmetė. 2005 m. dėl mažo mokinių skaičiaus mokykla uždaryta.

Iš Vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto signataro Jono Vileišio dukros Ritos A. Vileišytės- Bagdonienės laiško Molėtų krašto muziejaus direktorei Viktorijai Kazlienei po apsilankymo vaikystės vietose 2011 m.:

„Dar atpažinau likučius mūsų šeimos gyvenimo Girsteitišky. Tai dvi vienišos obelys „galiniame sode“, klojimas jau griūvantis ir į žemę smengantis, bet dar vis primenantis dvaro didybę ir plačius laukus, jei reikėjo tokio didelio, dviejų aukštų reto pasta-to sutalpinti javus.

The manor of Girsteitiškis built in the 19th century belonged to the Pomarnadsky. In 1914 the lawyer Jonas Vileišis bought it in 1914. In 1937 he sold the manor to the Ministry of Agriculture. From the letter of 2011 of the Vileišis daughter Rita A. Vileišytė-Bagdonienė : „...I still recognized the scraps of our family life in Girsteitiškės. That is two lonely apple-trees in our back yard, the barn is about to collapse and is sinking into the soil, but still reminds of the majesty of the manor and the wide fields if such big two-storey building was necessary to keep the grain”.

Rita A. Vileišytė Bagdonienė.

Advokatas Jonas Vileišis. Apie 1920 m.
The lawyer Jonas Vileišis. Around 1920.

Mūsų šeimos gyvenimas, visoje laiko apimtyje, Girstaitišky nebuvo ilgas. Mano tėvai valdė dvarą nuo 1914 iki 1938 metų, bet tas laikotarpis įsirėžė visam mano gyvenimui, nors paskutiniai 70 metų ir virš, jau slinko be manęs. Girstaitiško gamta mane dar vaiką paviliojo. Tapau dalim šios vietos, kurios tęstinumą jaučiau nuo legendinių laikų iki buvau jau tik ieškantis praeities keleivis. Čia mane dabar pasitiko griuvėsiai – gal liūdniausias laikotarpis iš visos Girstaitiško istorijos“.

Man dar vis nesuprantama, kodėl Girstaitiško vardas yra pakeitas į Girsteitiškį? Taip pat – kaimas! Gal geriau vietovė? Nematau ten jokio kaimo, tik be jokios tvarkos sustatyti namai... Taip pat pakeista Alunta į Alantą. Kodėl? „Alanta“ skamba daugiau lenkiškai – „Owanta“.

Girsteitiškio dvaras nuo ežero pusės.

Girsteitiškis manor from the side of the lake.

Kunigas kavaleristas
Jonas Žvinys
The Priest Cavalryman
Jonas Žvinys

Nenuilstantis kovotojas dėl Lietuvos laisvės kunigas Jonas Žvinys (1901–1994) gimė Aktopolio k. Jo tėvas augo 1863 m. sukilėlio šeimoje, bendravo su knygnešiais. „Eidamas 8 metus pradėjau ganyti, o eidamas 11 metus tapau artojas“, – vėliau rašė kun. J. Žvinys. 1914 m. jis ėjo į savo tėvo įsteigtą mokyklą Molėtuose (rusišką). „1918 m. išvežė tėvas į Vilnių mokytis, į Vytauto Didžiojo gimnaziją. 1922–1923 m. mokiausi Ukmergės gimnazijoje 5-oje klasėje. 1923–1930 m. Kaune kunigų seminarijoje ir Lietuvos universitete, Teologijos-Filosofijos fakulteto Teologijos skyriuje.“

Kai 1919 m. užėjo bolševikai, J. Žvinys nusprendė eiti į savanorius. Mokėsi Kauno karo mokykloje, vėliau kovėsi dėl tėvynės ties Druskininkais, Varėna, dar vėliau lenkus vijo prie Širvintų, Ukmergės. 1926 m. perėjo „neutralią teritoriją“, pateko į Kauną. 1930 m. gavo šventimus, bet dar metus tarnavo Lietuvos kavalerijoje. Kunigavo įvairiose parapijose.

1938–1945 m. klebonavo Dubingiuose, garsėjo temperamentingais pamokslais. Pats sakė: „Oi, oi. Ten lenkų lizdas buvo“. Siuto ir širdo, kad prieš sovietų okupaciją 1940 m. Lietuvos valdžia įsakė nesipriešinti. Smarkusis kavaleristas rėžė: „Mes daug mažesnėmis jėgomis išvijo devynioliktaisiais bolševikus iš Lietuvos. Tada klausėm: ne „kiek priešų“, bet „kur priešai“...“

Sovietams traukiantis 1941 m. drauge su mokytoju ir eiguliu ėmė organizuoti Molėtuose savivaldą. Būrys per kelias dienas išaugo iki 35 laisvės sukilėlių. 1941 m. liepos 1 d. jie pirmieji Molėtuose iškėlė lietuvišką trispalvę, užėmė pašto, valsčiaus, policijos ir kitas įstaigas. Kovėsi su sovietų daliniu, bet užėję naciai neleido Molėtuose įvesti lietuviškos tvarkos.

Nuo 1946 m. buvo Didžiosios Kovos apygardos partizanų rėmėjas. 1947 m. suimtas ir kalintas Vilniaus kalėjime, apkaltintas pasipriešinimo kova, nuteistas ir išvežtas į Vorkutą, Syvanachą. Buvo Intos šachtose, Abezėje. Dirbo felčerių, atlikdavo kunigo pareigas, lageryje sukūrė fondą remti vargstančius kalinius ir jam vadovavo.

Kunigas Jonas Žvinys. 1966 m. Viršuje – jaunystės nuotrauka.

Priest Jonas Žvinys. 1966

Pirmoje eilėje iš kairės: kun. Jonas Žvinys, Vladas Nasevičius, kun. Liudas Puzonas. Antroje eilėje iš kairės: Iriniejus, kun. Alfonsas Svarinskas, kun. Budraitis. Abezės lageris (apie 1955 m.).

From the left in the first row: priest Jonas Žvinys, Vladas Nasevičius, priest Liudas Puzonas. In the second row from the left: Iriniejus, priest Alfonsas Svarinskas and Budraitis. Abezė concentration camp (around 1955).

The indefatigable fighter for the freedom of Lithuania priest Jonas Žvinys was born in 1901 not far from Molėtai in Aktopolis village. His father was brought up in the 1863 insurgent's family. With the onslaught of Bolsheviks in 1919 Jonas made up his mind to join the ranks of volunteers.

He studied in Kaunas Military School, and fought for his motherland in various places. In 1923–1930 he studied in Kaunas seminary and the university. He was a parson in Dubingiai and was famous for his temperamental sermons. In 1941 he was the first to hoist the Lithuanian three-color flag and fought against the unit of the soviet army. However, Nazis who came prevented the introduction of the Lithuanian order in Molėtai.

In 1947 he was arrested by the soviets, imprisoned, convicted and taken to Vorkuta. He spent some time in Inta pits. In the camp he created a fund to support the needy prisoners and supervised it. He returned to Lithuania in 1956, was the priest in many places. In the rebirth years he joined the Sąjūdis (Freedom Liberation Movement) activities. In 1994 he was buried in Molėtai cemetery.

Grįžęs į Lietuvą 1956 m., iki 1984 m. kunigavo įvairiose Lietuvos vietose. Paskutinė kunigavimo vieta – Vilniaus šv. Rapolo bažnyčia. Sostinėje buvo labai pastebimas dėl savo jautraus bendravimo su žmonėmis, pavyzdžiui, išlipdamas iš troleibuso, nusilenkęs padėkodavo jį vežusiai vairuotojai. Išpažinčių klausydavo labai siauroje klausykloje, todėl viena ranka apsikabindavo šalia jo suklupusį žmogų. Atgimimo metais aktyviai įsijungė į Sąjūdžio veiklą. Mirė Vilniuje, palaidotas Molėtų parapijos kapinėse.

Kun. Jonas Žvinys gavo ginkluoto pasipriešinimo dalyvio statusą, pripažintas kariu savanoriu, apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordinu (po mirties).

Priest Jonas Žvinys was granted the status of the participant of the armed resistance, was recognized as a soldier-volunteer and was awarded the Order of the Cross of Vytis (posthumously).

Petras Tarasenska su žmona Marija Jaropolskaja vestuvių dieną Pskove 1917 m.
 Petras Tarasenska with his wife Marija Jaropolskaja on the day of their wedding in Pskov in 1917.

Kaip Lietuvos pulkininkas Petras Tarasenska tapo archeologu

How the colonel of Lithuania Petras Tarasenska turned into an Archeologist

Karininkas, muziejininkas, archeologas, pedagogas, publicistas, rašytojas Petras Tarasenska (1892–1962) gimė Karališkių k. netoli Balninkų. Charizmatiška asmenybė, mylėjusi gimtojo krašto praeitį ir tos praeities tyrinėjimams paskyrusį savo gyvenimą.

P. Tarasenska pradinį mokslą ėjo Alantoje, Anykščiuose. Baigęs Panevėžio mokytojų seminariją mokytojavo Alantoje. Tarnavo Rusijos caro kariuomenėje, dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare, po to mokytojavo Pskove, studijavo istoriją šio miesto Pedagoginiame institute.

Grįžęs į gimtinę, P. Tarasenska 1919–1926 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje, dalyvavo nepriklausomybės kovose. 1921 m. baigė aukštuosius karininkų kursus, gavo

Petras Tarasenska – an archeologist, officer, museologist, writer – was born in Karališkės village in 1892 .

He went to primary school in Alanta, worked as a teacher. He did his service in the Russian tsarist army, participated in World War I, after that he lived in Pskov, studied history. On his return to the motherland he served in the Lithuanian army and participated in the fight for independence. In 1921 he was conferred captain's degree.

In his leisure time he traveled and investigated archeological monuments and published articles. He was a member of the archeological commission. On his retirement he worked in the capacity of an archeologist, made topographic plans of the mounds. He was the guide of the excursions in Kaunas Military Museum, in the years of war - head of the archeological section of the department for the protection of cultural monuments, in the post-war period the director of Kaunas State Museum. He published many popular books on archeology and articles. He died in 1962.

1932 m. išeidamas į atsargą, P. Tarasenko gavo Lietuvos kariuomenės pulkininko laipsnį. Scientific co-worker of Čiurlionis Art Museum of Kaunas who superintended the archeological collections.

P. Tarasenko – Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus mokslinis bendradarbis, tvarkęs archeologines kolekcijas.

Prior to his retirement Petras Tarasenko was conferred the rank of the colonel of the Lithuanian army in 1932

kapitono laipsnį. Laisvu laiku keliaudavo po apylinkes, ieškojo pamario archeologinių paminklų. 1924 m. prisidėjo prie Istorijos ir archeologijos muziejaus įkūrimo Klaipėdoje. Dirbo valstybinėje archeologijos komisijoje. 1925–1936 m. tyrinėjo archeologinius paminklus, darė piliakalnių topografinius planus.

Išėjo į atsargą, turėdamas pulkininko laipsnį. 1940–1941 m. Kauno karo muziejaus ekskursijų vadovas, karo metais – kultūros paminklų apsaugos Archeologijos skyriaus vedėjas, pokaryje – Kauno valstybinio muziejaus direktorius. 1946–1958 m. Kauno M. K. Čiurlionio dailės muziejaus mokslinis bendradarbis. Tvarkė archeologines kolekcijas. Rašė: „35 metus dirbau archeologinį darbą. Nesu archeologas mokslininkas, archeologijos mokiausi ne kokioje aukštojoje mokykloje, o iš savo draugo piemens Pilimono, senelio Ylos ir svarbiausia – iš pačių gyvų senovės paminklų. Toks mano pasirėngimas padarė mane romantiku“. Mirė 1962 m.

P. Tarasenko išleido populiarių archeologinių knygų ir paskelbė pusantro šimto straipsnių apie Lietuvos regionų senąjį paveldą, gamtos paminklus, piliakalnius, senąsias gyvenvietes, šventyklas, lietuvių karo žygius ir pan. Autobiografinė knyga apie Alantos apylinkių paslaptis „Užburti lobiai“ (1956) sulaukė kelių laidų, išversta į kelias kalbas.

Lietuvos karininkas P. Tarasenko su savo vaikais Marija ir Nikolajumi. 1927 m.

Lithuanian officer Petras Tarasenko with his daughter Marija and his son Nikolajus. (Photo of 1927.)

Kaip Lietuvos majoras
Jeronimas Ivanauskas tapo
vaistininku

How the Major of Lithuania
Jeronimas Ivanauskas
turned into a Pharmacist

Molėtų vaistininkas Jeronimas Ivanauskas (1881–1944) gimė Ukmergės aps., baigė 4 gimnazijos klases. Nuo 1904 m. tarnavo Rusijos kariuomenėje, baigė Varšuvos puskarininkių mokyklą, 1905 m. pakeltas praporščiku ir paleistas į atsargą. 1914 m. kaip rusų armijos karininkas dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare, kovėsi garsiajame rusų–vokiečių mūšyje prie Galicijos, kuriame generolo Brusilovo armija pralaužė Austrijų–Vengrų frontą. Mūšio metu sužeistas į krūtinę, bet, kaip pats pasakojo, gyvybę išgelbėjo šusnis lietuviškos spaudos ir laišakai iš Lietuvos, kuriuos nešiojosi prie krūtinės. 1916 m. – štabskapitonas. Prasidėjus bolševikiniam perversmui Rusijoje, buvo komisuotas kaip užsienietis. 1918 m. baigė Maskvos universitetą, įgijo farmacininko specialybę.

Pasibaisėjęs Spalio revoliucijos žiaurumais, kai girti jūreiviai žudė karininkus ir galėjo netrukdomi plėsti praeivius, žydu žudynėmis ir visus apėmusia anarchija, buvusių fronto draugų pervilkta paprasta kario miline ant garvežio stogo parvyko į Lietuvą.

Lietuvos majoras J. Ivanauskas 1922 m. Ežerėnai (Zarasai).

Lithuanian major Jeronimas Ivanauskas in 1922 in Ežerėnai (Zarasai)

Molėtai pharmacist Jeronimas Ivanauskas (1881–1944) served in the Russian army since 1904. As a Russian officer he participated in World War I. In 1918 he graduated Moscow University and acquired the pharmacist's profession. Being shocked by the atrocities of the October revolution, slaughtering of Jews and overall anarchy he returned to Lithuania.

In summer 1919 he was mobilized to the Lithuanian army, he was conferred the rank of major. He was the commandant of several towns, participated in the battles with the Bolsheviks and Poles, served in the military police. When he retired he moved to Molėtai and set up the first Lithuanian pharmacy in the town.

In 1940 he was allowed to stay in his own pharmacy nationalized by the soviets. Later there was the occupation of the Nazis and shooting of all Jews of Molėtai. He kept 2 Jewish women on the first floor of his pharmacy. On leaving their hiding place the women were recognized and killed. Jeronimas Ivanauskas died on the very day of Christmas of 1944.

1919 m. vasarą mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę, paskirtas mokomosios kuopos viršininku, gruodžio mėn. – Seinų komendantu. 1919 m. pabaigoje jam suteiktas Lietuvos kariuomenės majoro laipsnis. Buvo Vilkaviškio, Utenos, vėliau Ežerėnų (Zarasų) komendantas. 1923 m. paskirtas į 2, vėliau – 4 pasienio pulką. Dalyvavo mūšiuose su bolševikais ir lenkais. Vėliau tarnavo karo policijoje. Dėl sveikatos išėjo į atsargą. Kai persikėlė gyventi į Molėtus, įkūrė pirmąją lietuvišką miestelio vaistinę.

Bučeliškė – gražus Siesarčio pusiasalis su įlankomis, netoliese esančia sala. Anksčiau Bučeliškės priklausė Rajevskių giminei. 1933 m. pas Ukmergės notarą atvyko Molėtų gydytojas Albertas Jauniškis ir Molėtų vaistininkas Jeronimas Ivanauskas. Notaro akte parašyta, kad Kostui Rajevskiui priklausančią 111 ha ploto žemę Bučeliškės ar Butkaučiznos palivarkuose su visomis trobomis ir medžiais, pardavė Jeronimui Ivanauskui už 20 tūkstančių litų.

„Provizoriaus Ivanausko vaistinė“ – taip skelbė užrašas ant sienos – retus vaistus atsiveždavo net iš Šveicarijos lėktuvu. Vaistinė garsėjo savo gražuolėmis vaistinėėmis. Senelis pasižymėjo kaip kariškai

Molėtų šviesuomenės susibūrimas Bučeliškėse 1938 m. Antroje eilėje sėdi iš kairės: antra – Dorota Ivanauskienė, ketvirtas – Jeronimas Ivanauskas su sūnumi Jeronimu ant rankų. Stovi pirmas iš dešinės – Molėtų policijos viršininkas Jonas Juodvalkis (?)

Gathering of the enlightened of Molėtai in Bučeliškės – Ivanauskas manor. In the second row sitting from the left: wife Dorota Ivanauskienė, the fourth – Jeronimas Ivanauskas with his son Jeronimas on his hands. Standing the first on the right is the head of Molėtai police Jonas Juodvalkis (?).

tikslus, reiklus, bet labai draugiškas ir geranoriškas žmogus. Gerai sutarė ir su Margolio žydų vaistine. Būdamas jau šešiasdešimties metų, sulaukė savo jaunėlio sūnaus – Jeronimo. Bučeliškės dvaras tapo Molėtų inteligentų vasaros susitikimo vieta, čia Ivanauskai kviesdavo miestelio mokytojus ir moksleivius į kalėdinius vaidinimus. Taip buvo iki sovietų okupacijos 1940 m. Vėliau sekė nacių okupacija ir ypač žiaurus visų žydų sušaudymas Molėtuose. Senelis visa tai priėmė kaip asmeninę gėdą ir nelaimę, du mėnesius slėpė dvi kaimynų žydų moteris vaistinės antrajame aukšte, rizikuodamas ne tik vaistine, bet ir savo gausia šeima. Bet tai pasirodė veltui, moterys, žudymams aprimus, nutarė pažiūrėti, kas liko iš jų namų ir, atpažintos Molėtų baltaraiščių, buvo nužudytos. Senelis tapo nekalbus, mažai valgė, nemiegojo, močiutė tūnojo antrame Bučeliškės namo aukšte, tik retsykiais nusileisdama į apačią. Žiūr. psl. ...

Kai 1940 m. Sovietų sąjunga okupavos Lietuvą, Molėtų NKVD organizavo J. Ivanausko parodomąjį teismą, surinko paruoštus kaltintojus iš Molėtų. Bet nė vienam kaltintojui neatvykus, buvo išteisintas ir paliktas dirbti nacionalizuotoje savo paties vaistinėje.

1944 m. vėl grįžus sovietams ir mirus žmonai Doročiai, netekęs vaistinės, per pačias Kalėdas mirė nuo širdies smūgio. (1)

Provizorius J. Ivanauskas savo įsteigtoje pirmoje lietuviškoje vaistinėje Molėtuose apie 1937 m.

Pharmacist Jeronimas Ivanauskas in the first Lithuanian pharmacy in Molėtai established by him in around 1937.

J. Ivanauskas su sūnumi Leopoldu. 1944 m.

Jeronimas Ivanauskas with his son Leopoldas in 1944.

Marija su sesute Odesoje.
In Odesa with her sister.

Geroji Molėtų daktarė Marija Apeikytė Marija Apeikytė Is the Doctor by Vocation

Marija Apeikytė gimė Odesoje, Ukrainoje (1907–1985). 1922 m. lankė „Saulės“ gimnaziją Utenoje, studijavo VDU medicinos fakultete. Nuo 1934 m. dirbo Utenos apskrities ligoninėje, nuo 1936 m. – Molėtų centrinės ligoninės gydytoja. Pas ją plaukė žmonės iš įvairių valsčiaus kampelių.

„Kai atvažiavo į Molėtus gyd. M. Apeikytė, dirbau prov. Ivanausko vaistinėje farmacininke. Molėtų miestas ir visa apylinkė minėdavo tik gyd. M. Apeikytę. Ji buvo visų ligų žinovė, nes vienai tekdavo būti ir ginekologei, ir vidaus ligų gydytojai ir t. t. Jai tekdavo ir arkliais į kaimą važiuoti per šalčius. Jei ligoniai buvo neturtingi – vaistus pirkė už savo pinigus. Ji mėgo eiti į vaidinimus, kuriuos patys mokiniai ruošdavo, ateidavo ir į repeticijas pažiūrėti. Ji buvo Molėtų rajono žvaigždė, kuri rodė, kaip reikia gyventi, kaip mylėti darbą ir žmones“ (Giraitienė V., *Molėtai*, 1986, p.).

Prieš karą gydytoja išsinuomojo butą Gordono name. Ten priiminėjo ligonius. Darbo buvo labai daug, kartais į namus negrįždavo 3–4 naktis.

1932 m.

Marija Apeikytė who was born in 1907 in Odesa, the Ukraine, studied at the faculty of medicine of Vytautas Magnus University in Kaunas. Since 1936 she was the doctor of Molėtai central hospital. “Where the patient was weak she would visit him/her uninvited even in the night time. Where the patients were poor she bought medicine for her own money.” (1).

In the period of the German occupation her Jewish colleague Perk was shot although Apeikytė did her best to save him. In the period of war and after it there was the shortage of food in the hospital. She made efforts to get the permission to keep animals and a vegetable garden and in this way the patients were fed.

In 1957 she was awarded the name of the honorary doctor of the LSSR. In 1966 she was awarded a personal pension but she continued to work at the hospital. Marija Apeikytė died in 1985.

Marija Apeikytė su broliais Vytautu ir Valentinu Utenoje. 1936 m.

Marija Apeikytė with her brothers Vytautas and Valentinas in Utena. 1936

Tik 1940 m. spalio mėnesį Molėtuose buvo atidaryta pirmoji ambulatorija, o viename Graužinytės dvaro pastate 1941 m. kovo mėnesį buvo atidaryta ligoninė. Tuo metu čia dirbo du gydytojai – M. Apeikytė ir Žydas Perkas, bet jį užėję vokiečiai sušaudė. Žiūr. psl..... ir)

Karo metais daktarė teikė pagalbą sužeistiesiems, ligoninėje buvo įdarbintos rusų karininkų žmonos, taip išvengusios konclagerių ir priverčiamųjų darbų stovyklų. Vokiečių okupacijos ir pokario metais ligoninėje trūko maisto ligoniams, todėl gydytoja išsirūpino, kad leistų laikyti dvi karves, kiaulius, vištų, sodino bulves. Taip maitino ligonius. Karo metu nebuvo ir elektros.

Traukdamiesi per Molėtus, vokiečiai liepė ištuštinti patalpas, priguldė ten sužeistų karių. Gydytojai pavyko išsaugoti ligoninės turtą. Netrukus užėję rusai į ligoninę guldė sužeistus karius, o į mokyklą – civilius žmones. 1944 m. nuo Molėtuose paplitusios dėmėtiosios šiltinės mirė 80 žmonių. M. Apeikytė taip pat sunkiai sirgo dėmėtąja šiltine. Po ligos kurį laiką buvo likusi kurčia ir be atminties.

1949 m. Molėtus nusiaubė gaisras, sudegė 99 pastatai, taip pat ambulatorija ir vaistinė. Ligoninė sudegė vėliau. Po gaisro ligoninė ir ambulatorija įsikūrė klebonijoje. Perkienės name buvo atidarytas gimdymo skyrius (veikė iki 1960 m.).

1953 m. pastatyta nauja 25 lovų ligoninė; išplėsta suremontavus dvaro tvartus. 1960 m. ten įsikūrė chirurginis-akušerinis skyrius. Poliklinika iš klebonijos perkelta į naujas patalpas. (1)

M. Apeikytė: „O, kaip aš pamilau Molėtus – man net pačiai keista. Prisipažinsiu, jaunystėje ne vieną kartą plasnėjau sparnais, bet mano Motina mane sudraudavo: „Neturi teisės palikti sergančių <...> Taip ir likau čia. Dabar Molėtai jau mano. Su savo šviesia diena ir su prieblandomis...“ (2). 1957 m. Marijai Apeikytei suteiktas LSSR nusipelnusios gydytojos vardas. Nuo 1966 m. paskirta personalinė pensija, tačiau ji ir toliau dirbo ligoninėje. Žiūr. psl.....1985 m. Palaidota Utenoje.

Daktarės Marijos Apeikytės mėgti posakiai:
„Už švarius baltinius duosiu geresnių vaistų“.
„Uždarai langą vėjui – atidarai duris ligai“.
„Ką Dievas myli, tam skaistykla duoda žemėje“.
„Kada mirsime? Sutarties su Dievu nepasirašėme“.
„Dirbkime taip, tarsi gyventume šimtmečius. Gyvenkime taip, tarsi mirtume rytoj“.

Muzikalus Molėtų ligoninės personalas. Centre sėdi gydytoja Marija Apeikytė. 1956 m. (?)
Musical group of Molėtai hospital. In the centre – doctor Marija Apeikytė. 1956

Paskutinis Lietuvos partizanas Antanas Kraujelis The Last Partisan of Lithuania Antanas Kraujelis

Antano Kraujelio vaikystė prabėgo Skudutiškio apylinkėse, Kaniūkų kaime. Tos sodybos, kur gyveno gausi Kraujelių šeima, seniai nebėra, telikusios tik kelios obelys ir senos tuopos. Pastatai buvo sugriauti, mediena išvežta 1951 m., kai į Sibirą išvežė Antano tėvus – Anelę ir Steponą Kraujelius ir penkias partizano seseris. Vėliau buvo ištremta ir šeštoji sesuo. Šeima ištremta už paramą partizanams; šantažuojama ir tardoma net Sibire.

Kai šeima grįžo, teko glaustis pas svetimus žmones. Netrukus Kraujelių šeima vėl buvo ištremta į Sibirą. Sugrįžo tik 1967 m., praėjus dvejiems metams po Antano žūties.

„Liūto“ partizanų būryje kovojęs A. Kraujelis susipažino su skudutiškiete Janina Snukiškyte ir ją vedė. Saugumo sumetimais Janinos pavardė nebuvo pakeista. Kai ji pagimdė berniuką, mažai kas žinojo, kas tikrasis tėvas. Mažasis Antanas gavo Petronio pavardę. Petronių namo bunkeryje kurį laiką slaptėsis A. Kraujelis, galėjo bendrauti su sūnumi ir žmona.

A. Kraujelis-Siaubūnas. 1950 m. Šią nuotrauką mėgo pats partizanas, ją dovanavo idėjos draugams.

Antanas Kraujelis-Siaubūnas in 1950. He liked the photograph himself and used to give it to his comrades-in-arms.

Ištremta Kraujelių šeima Ingoje. Sėdi motina Anelė ir tėvas Steponas Kraujelis. Stovi iš kairės: Janina, Vitalija, Bronė, Stefanija. 1957 m

Kraujelis family deported to Inga, Siberia. Sitting: Mother Anelė and father Steponas Kraujelis. Standing daughters from the left: Janina, Vitalija, Bronė, Stefanija in 1957.

A. Kraujelio ieškojo daugybė KGB agentų. Rajonų saugumo organus, milicijos skyrius spaudė sostinės pareigūnai ir Maskva – kur girdėta, kad šitiek metų po „banditizmo“ likvidavimo, tebegyvuotų partizanas. A. Kraujelio nepažindavo, nes jis persirengdavo, kartais užsiaugindavo barzdą, kartais ilgus plaukus, apsirengdavo sovietinio karininko uniforma. Pasirodydavo Pakalniuose, Skiemonyse, Alantoje, Utenoje, Leliūnuose, kitur. Žiūr. psl.....

1964 m. pabaigoje saugumiečiai sužinojo, kad partizanas gali slėptis Papiškių kaime. Kūčių dieną

Antanas Kraujelis spent his childhood in Kaniūkai village of Skudutiškis neighbourhood. The farmstead of Kraujelis is non-existent already since the buildings were destroyed in 1951 when Antanas' parents – Anelė and Steponas Kraujelis together with the five sisters of the partisan – were being deported to Siberia. Later the sixth sister was also deported. The family was deported for their assistance to the partisans. When Antanas also joined the guerillas his senior sisters became signallers. When the family returned they had to find shelter by the strangers. A year later the Kraujelis family were deported again (down to 1967).

Antanas Kraujelis who was fighting in the partisan platoon "Liūtas" (Lion) got acquainted with the girl from Skudutiškis Janina Snukiškytė and married her. When she gave birth to her son very few people knew who the happy father of the boy was. A. Kraujelis could not be recognized since each time he was in disguise, sometimes he grew his beard, sometimes he put on a soviet officer uniform. In spring 1965 the farmstead wherein he was hiding was surrounded by the militiamen and KGB forces. They discovered the bunker. They asked his wife to pass on a note to him wherein they proposed to surrender his wife Janina: "He read the note and said: "I shall never surrender to the Moscalians". He took his automatic rifle climbed to the garret and shot himself. I climbed to him and saw him lying in the puddle of blood. I touched his hand, kissed him, took off his wrist watch and put it on mine. And I felt such peace in my heart because Antanas' hardships finally ended".

Partizanas Siaubūnas su žmona ir sūnumi Antanu 1956 m. Kai 1965 m. partizanas žuvo, sūnui Antanui buvo devyneri. Janina buvo nuteista, sūnus išvežtas į Vilniaus vaikų namus. On the right the partisan Siaubūnas with his wife and their son Antanas in 1956. When the partisan died in 1965 his son Antanas was nine, Janina was sentenced and the boy was taken to the children's home.

Antano Kraujelio žmona Janina Snukiškytė. Antanas Kraujelis wife Janina Snukiškytė.

privažiavo daugybė kareivių, sribų ir saugumiečių. A. Kraujelis tuo laiku buvo bunkeryje pas Pinkevičius, bet bunkerio neaptiko. 1965 m. kovo 17 d. rytą Pinkevičių sodybą vėl apsupo milicininkų ir saugumiečių pajėgos. Atvyko KGB pareigūnai iš Vilniaus.

Žmona Janina pasakojo, kad ginkluoti kareiviai ir saugumiečiai iškrėtė daržinę, tvartą, durtuvais ir virbais išbadė. Po to gryčioje pradėjo plėšti grindis iš visų krosnies pusių. „Užkišo kirvį į plyšį ir atplėšė. Tada iš Antano slėptuvės pasigirdo šūviai. Mane tuo metu virtuvėje saugojo kareivis. Aptikę slėptuvę, šeimininkui Antanui Pinkevičiui saugumiečiai liepė atidaryti ją, o tuo metu Antanas iš slėptuvės paleido automato seriją. Pataikė į šeimininką, kuriam kliuvo pirmosios kulkos, jis buvo sužeistas“ (vėliau Lukiškių kalėjimo ligoninėje mirė).

Tada partizanas metė granatą, bet ji nesprogo; operacijos dalyviai iššoko į lauką. Jie išskvietė iš Vilniaus

specialistus su dujomis. Tuo pasinaudojęs partizanas iššoko iš bunkerio, kurį laiką priešinosi ginklų.

Kai sribai perdavė Kraujeliui skirtą raštelį, kuriam buvo siūloma pasiduoti, partizanas žmonai Janinai pasakė: „Aš maskoliams niekada nepasiduosiu“. Su automatu užlipo ant aukšto. „Po to šūvis, lyg kažkas sunkaus krito ant lubų. Aš užlipau ten, o jis guli paplūdęs kraujuose nebegyvas. [...] Dar už rankos pajudinau, pabučiavau, nuėmiau laikrodį, užsidėjau ant savosios rankos. [...] Ir man pasidarė širdyje ramu, kad Antanas jau užbaigė savo vargus“.

Įvykio vietoje kūno atpažinimo operacijai vadovavo VSK (Valstybės saugumo komiteto) prie LSSR ministrų tarybos (LSSR MT) Anykščių r. operatyvinis įgaliotinis, jaunesnysis leitenantas Marijonas Misiukonis. Atliekant apsupties operaciją dalyvavo VSK įgaliotinis Utenos rajone papulkininkis S. Tichomirovas, iš Vilniaus atvykęs majoras S. Veselovas, papulkinin-

Tėvas Steponas Kraujelis ir motina Anelė Kraujelienė sulaukė Lietuvos laisvės.
Father Steponas Kraujelis and mother Anelė Kraujelienė.

kis Nachmanas Dušanskis, vyresnysis tardytojas kapitonas V. Vytė, įgaliotinis Anykščių rajone majoras V. Ročka, VSK prie LSSR MT aparato Molėtų rajone jaunesnysis seržantas R. Kublickas ir kt. Akte rašoma, kad rastos šukos, nosinė, šventas medaliukas su segtuku ir „skudurėlis su duonos trupiniais“. Tie trupiniai – tai šv. Agotos duona”. (1)

Antano Kraujelio-Siaubūno apdovanojimas Vyčio kryžiaus ordinu (po mirties). Centre: partizano tėvas Steponas Kraujelis ir prezidentas Valdas Adamkus. Iš kairės: partizano sūnus Antanas Snukiškis, dukterėčia Žydrė Šyvokaitė. Dešinėje – sesuo Janina Šyvokienė, parašiusi knygą apie broį „Gyvenimą paaukojęs tėvynei“. 1998. Award of the Order of the Cross of Vytis to A. Kraujelis-Siaubūnas (posthumously). In the center: father of the guerilla – Steponas Kraujelis and the Lithuania President Valdas Adamkus. From the left: son of the partisan Antanas Snukiškis, his niece Žydrė Šyvokaitė, on the right – Janina Šyvokienė, who wrote the book about her brother "Life Sacrificed to the Motherland", 1998.

Gyvenimas su fotografija. Juozas Kazlauskas Life with the Photography. Juozas Kazlauskas

Juozas Kazlauskas gimė Žvirbliškių kaime (1941–2002). Vaikystėje su motina išvežtas į Sibiro tremtį. Grįžęs Vilniuje baigė vidurinę mokyklą ir Geležinkeliečių technikumą. Sovietinėje armijoje vėl atsidūrė Šiaurėje, Severomorske. Po tarnybos įstojo į VGIKą (Sąjunginį kinematografijos institutą). Dirbo Lietuvos kino studijoje dokumentinių filmų kino operatoriumi ir režisieriumi. Kai dėl ligos nebegalėjo filmuoti, visą laiką skyrė fotografijai. Atostogų metu su maskviečiais vykdavo į ekspedicijas po Arkties vandenyną. Fiksavo Naujosios ir Prano Juozapo Žemės peizažus, vietinius nencus, Vilemo Barenco (*Willem Barentsz*) karavelės paieškas, Arkties atradėjų ir Šiaurės poliaus keliautojų paliktus ženklus. Šie ciklai pelnė apdovanojimų tarptautinėse parodose.

Prasidėjus Atgimimui, J. Kazlauskas fotojuostose fiksavo Baltijos kelią, Sąjūdžio gimimą, didžiuosius mitingus, tremtinių suvažiavimus, ekspedicijas į Sibirą

Juozo Kazlausko nuotrauka „Dingusių poliarinių ekspedicijų pėdsakais“. Praplaukiant ledkalnį Tichajos įlankoje. 1985 m.

Photo by Juozas Kazlauskas "Following the Footsteps of the Missing Polar Expeditions". Passing by an iceberg in the Tichaja bay, 1985.

J. Kazlauskas 1947 m. kartu su mama Apolonija buvo ištremti į Sibirą. Grįžo 1956 m.

In 1947 Juozas Kazlauskas together with his mother Apolonija were deported to Siberia. Returned in 1956.

J. Kazlauskas retai skyrėsi su fotoaparatu – jo svarbiausi darbai susiję su drąsiųjų žygiais ir Lietuvos laisvės siekais.

Juozas Kazlauskas seldom parted with his camera – his major works are associated with the deeds of the daring and aspirations of freedom of Lithuania.

He was born in 1941 in Žvirbliškės village. In 1947 together with his mother Apolonija they were deported to Siberia. Returned in 1956. Finished school and technical school in Vilnius. After the service in the army he entered the Institute of Cinematography, Moscow. Worked in the Lithuanian film studio, later was engaged only in photography. He went on the expeditions to the Arctic Ocean with his colleagues. Recorded the landscapes of the New Land and Franz Joseph Land and the search of the caravel of Vilhelm Barenz. Those photographs were acclaimed in the international exhibitions.

When the rebirth of Lithuania commenced he recorded the most important stages of the freedom cause. He was awarded the honorific name of the artist photographer (FIAP) by the International federation of photographic art (FIAP).

sugrąžinti gimtinės tremtinių palaikus, 1990 m. kovo 11, Sausio 13, Medininkų tragediją ir kitus įvykius. Jam suteiktas Tarptautinės meninės fotografijos federacijos (FIAP) menininko fotografo (AFIAP) garbės vardas.

„Žvirbliškių kaimas, esantis anapus Gėluoto ežero, visada buvo svarbus fotomenininkui. Čia jis su šeima važiuodavo pabūti po savo ažuolu – iškentęs Sibiro tremtį, prisiziūrėjęs kitų žmonių gyvenimų pro kino operatoriaus objektyvą, vis norėjo praleisti kažkiek laiko ir gimtinėje, bandė įsivaizduoti, kaip būtų buvę, jei tą lemtingą 1947 m. dieną niekas nebūtų išvaręs iš gimtųjų Žvirbliškių... Juozas Kazlauskas [...] po ažuolu surengė dvi savo parodas. Pakvietė kaimynus. Ir tada juos fotografavo, tarytum objektyvu norėdamas pagauti tai, ko yra netekęs“ (*Viktorija Kazlienė*).

„Jo realybė nėra šiurkšti, nors ir pažymėta dramatiškumu. Savo kadrą jis konstruoja kaip autentišką prisiminimą, pranešimą, o kai kuriais atvejais – įspėjimą. [...] Atrodo, kad fotografas persekioja pačią mirtį, siekdamas jai įrodyti neišvengiamą gyvenimo pergalę“ (*Danguolė Ruškienė*).

Svarbiausi J. Kazlauskos fotografijos darbų ciklai: „Tremtis“, „Lietuva nuo Sąjūdžio iki šių laikų“, „Prie Karos ir Laptevų jūrų“, „Vilemo Barenco karavelės pėdsakais“, „Žuvusių poliariinių ekspedicijų pėdsakais“, „Čečėnija“, „Černobylis“.

2001 m. Gedulo ir Vilties dieną J. Kazlauskas surengė savo fotografijų parodą „Lietuva tremtyje“. Šioje jo nuotraukoje – buvę Kazlauskų sodybos kaimynai ateina į parodą po ažuolu.

On the day of Hope and Mourning in 2001 Juozas Kazlauskas organized the exhibition of his photographs „Lithuania in Exile“. In the given photograph – the former neighbours of the Kazlauskas farmstead are coming to the exhibition under the oak-tree.

Plakatininkas Vytautas Kaušinis Poster Designer Vytautas Kaušinis

Žymusis Lietuvos plakatininkas V. Kaušinis šienauja gimtajame Juozapavos kaime netoli Inturkės.

Vytautas Kaušinis is mowing in his native Juozapava village not far from Inturkė.

Juozapavos kaime, netoli Inturkės, gimęs Vytautas Kaušinis (1930–2009) yra vienas žymiausių Lietuvos grafikų-plakatininkų. Po mirties parodytos visuomenei ir jo nuostabios fotografijos. Jis priklausė Dailininkų sąjungai (LDS), buvo Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro meno tarybos narys. Nuo 1938 m. mokėsi Gališkių pradinėje, 1942–1950 m. Molėtų vidurinėje mokykloje. Baigė dailės institutą (dabar VDA), 20 metų čia dėstė, nuo 1991 m. – VDA profesorius. Dalyvavo daugybėje parodų Lietuvoje ir užsienyje, surengė keliolika autorinių parodų. Daug metų vadovavo LDS plakatininkų sekcijai.

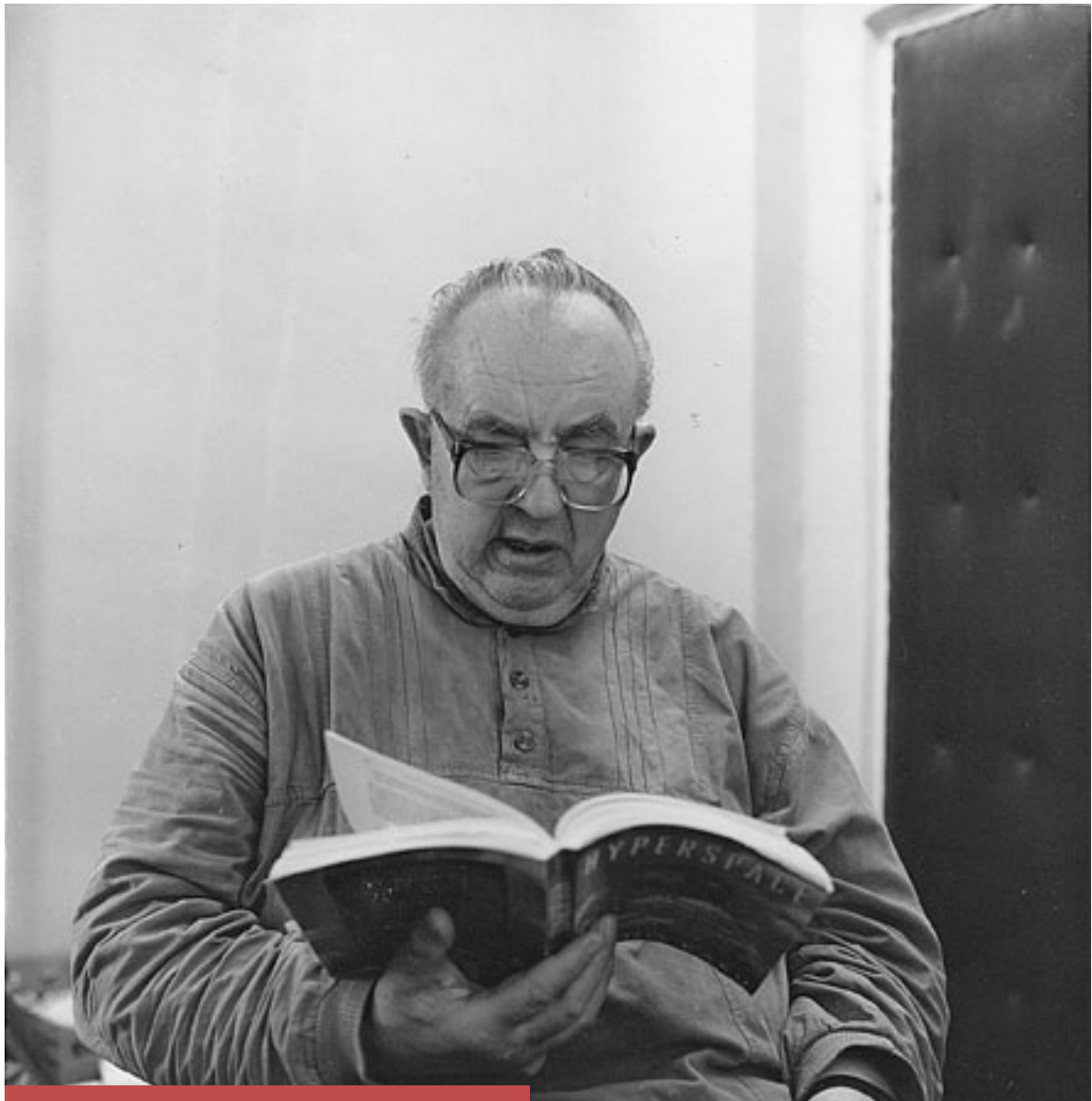

Vytautas Kaušinis (1930-2009), graphic artist and poster designer. He was the member of the art council of the Genocide and Resistance Research Centre of Lithuania. In the post-war years he studied in Molėtai secondary school, later in Vilnius Art Institute, since 1991 he was the professor of the Academy. He organized many personal exhibitions and supervised the section of poster designers in the Artists' Union.

V. Kaušinio fotografijos nebuvo pagrindinė dailininko kūryba. Bet šios paprastų daiktų artimo kadro kompozicijos, pastebėtos gimtosiose apylinkėse, liudija apie didelį šio Molėtų krašto žmogaus talentą.

Photographs of Vytautas Kaušinis may not be considered to be the main creative work of the artist. But these close-up compositions of ordinary things, noticed in the native environment are the witnesses of the extraordinary talent of the given Molėtian.

Genialusis kunigas
Česlovas Kavaliauskas
Česlovas Kavaliauskas –
a Priest of Genius

Iš autobiografijos (1966 m., kalba netaisyta): „Esu gimęs 1923 m. liepos 20 d. Pumpėnų miest., Pasvalio raj. darbininko-staliaus šeimoje. Nuo 4 metų amžiaus teko gyventi Kaune. Čia 1933 m. baigiau pradžios mokyklą ir tais pačiais metais įstojau į Kauno „Aušros“ berniukų gimnaziją. Tuo metu Tėvas dirbo Šiucės (Schütze) instrumentų atstovybėje poliruotoju, o vėliau Sragavičiaus baldų dirbtuvėje. 1941 m. baigiau gimnaziją ir įstojau į Kauno kunigų seminariją, kurią

Kun. Č. Kavaliausko svarbiausias darbas – Naujojo Testamento vertimas iš graikų į lietuvių kalbą. Knogos viršelyje nurodoma tiksli vertimo į lietuvių kalbą data: „Pradėta versti 1967. kovo 21. [...] 1971. V. 7 baigiau versti!“ Nuo to laiko išleista apie 40 Šv. Rašto leidimų.

The most important work of Česlovas Kavaliauskas – the translation of the New Testament from Greek into Lithuanian. The exact date of the translation is written on the cover of the Bible: “the translation was started in 21 March 1967 and [...] on 7 May 1971 I finished the translation.” Since that time around 40 editions of the Holy Script were published.

Česlovo Kavaliausko tekstas Romos mišiole, kuris neseniai buvo aptiktas senojoje Dubingių klebonijoje.

Text in the Roman missal written by Česlovas hand, which was incidentally discovered in the old rectory of Dubingiai.

Česlovo Kavaliausko ranka įrašyta malda.

A prayer written by Česlovas Kavaliauskas hand.

baigiau 1946 m. Iki 1950 m. gruodžio mėn. 19 d. dirbau įvairiose parapijose vikaru. Nuo minėtos datos iki 1956 m. balandžio mėn. pradžios teko pabuvoti kalėjime ir lageriuose – Norilske ir Magadano srityje. Čia įsigijau gelžkeliečio profesiją ir du kartus laikiau valstybinius egzaminus meistro kvalifikacijai. Grįžęs namo, iki 1961 m. pradžioje vikaravau, o nuo minėtos datos – klebonavau Dubingiuose. 1966 m. balandžio mėn. buvau paskirtas Kaišiadorių vyskupijos kancleriu.”

Savo rašte kun. Č. Kavaliauskas akcentuoja proletarišką kilmę, bet nutyli, kad prieš kunigų seminariją buvo Kauno pagrindinės komjaunimo organizacijos komiteto narys. 1941 m. apsisprendęs dėl dvasininko kelio, paprašė jį išbraukti iš komunistinio jaunimo sąrašų... 1946 m. arkivyskupas T. Matulionis (žiūr. psl.) jį įšventino į kunigus, nors KGB tai daryti buvo uždraudusi.

Už antisovietinius pasisakymus ir religinius patarnavimus partizanams 1950 m. kun. Č. Kavaliauskas buvo suimtas, nuteistas ir etapu išvežtas į ypatingojo režimo konclagerį Norilske. 1953 m. gegužės ir birželio mėnesį jis dalyvavo politinių kalinių sukilime, buvo sukilimo komiteto narys, sukūrė sukilėlių himną „Šiaurės vėtroje vyrai pakirdo“. Kun. Č. Kavaliauskas buvo atrinktas sušaudyti, tačiau suėmus Beriją, daliai pasmerktųjų nuosprendžio nespėta įvykdyti, bet buvo perkeltas į konclagerį Cholodnoje Kolymos pusiasalyje. Jis pats pasakojo, kad Sibire nuolat vaikščiojo ant gyvenimo ir mirties briaunų.

Česlovas Kavaliauskas (1923–1997) – an amazing personality – was born in Pumpėnai in the joiner’s family. In the childhood he moved to Kaunas together with his family. There he finished the boy’s gymnasia. Prior to the seminary Česlovas was the member of the committee of the secret Kaunas komsomol organization. When in 1941 he made up his mind to become a clergyman he revoked his membership in the communist youth organization...

He was a vicar for some time but in 1950 he was arrested for his anti-soviet talks and religious services to the guerillas. He was taken to Norilsk to the special regime concentration camp. In 1953 he participated in the uprising of political prisoners, created the anthem of the insurgents, was selected for shooting but after Berija’s arrest the execution was cancelled. He was moved to the camp in Kolyma peninsula. Kavaliauskas was amnestied in 1956 and after his return he did his pastoral work in various parishes.

Whenever he was going to a new place he usually brought his mother and a couple of bundles. Once he gave his cassock to the beggar. He was the top-class translator of the Holy Script and a researcher. He studied the sources of modern science in 6-7 major languages, could read in 12-13 languages.

1956 m. kun. Č. Kavaliauskas buvo amnestuotas, grįžo į Lietuvą. Kunigavo Dubingiuose, Vievyje, Kazokiškėse, Molėtuose, Joniškėje (Molėtų r.), Žasliuose, Kaišiadoryse ir kitur. Čia jis pateko į sovietinės sistemos smarkiai aplaužytą klerikalinę aplinką. Kunigas bičiuliams yra kalbėjęs, kad jam lageryje buvo geriau, kad jis būtent ten pradėjo dainuoti. Turtų jis taip pat neturėjo. Atsikraustęs į naują parapiją, su savimi atsivežė motiną ir kelis ryšulėlius. Kai klebonas paklausė, kur jo visas turtas, kun. Č. Kavaliauskas parodė į savo motiną: „Čia mano turtas“. Kartą prašančiam išmalδος žmogui jis atidavė savo kunigo sutaną, sakydamas: „Pasisiūsi gal kokį švarkelį...“.

„Kunigas ir teologas Česlovas Kavaliauskas ne kartą yra sakęs: prestižinis materialus pagrindas iš esmės yra niekas, tuštuma, balastas. Pats pasidarydavo stalą, iš lentų jį susikaldavo. Iš folijos susimeistravo suraitytą netaisyklingos formos gaubtą. Sienas išsiklijavo ele-

mentorius paveikslais, laikraščiais. Ant grindų pasitiesdavo čiužinį ir miegodavo. Pats susigalvodavo, kokius marškinius ar kokias kelnės pasisiūti, kad jų nereikėtų lyginti. Nes visada siekė būti savarankiškas, turėti savo požiūrį, savo gyvenimą ir savo erdvę [...]. Stebėjosi, kaip moterys gali sekti Paryžiaus madomis, nenorėdamos nieko pačios sukurti“. (1)

Kaišiadorių vyskupijos generalinis vikaras monsinjoras teologijos daktaras Algirdas Jurevičius: „Nepaisydamas visų savo nuopelnų Lietuvos Bažnyčiai ir kultūrai, kun. Česlovas rašė – „ne mes pasaulio vidury“. Kultūros žmonės kun. Č. Kavaliauskas matydavo Atgimimo laikais kompozitorių sąjungoje vykusiose Sinoikijose – jis atvažiuodavo iš Žaslių užkampio, pakalbėdavo jam skirtą laiką, sužadindavo kultūros žmonių smalsumą ir iškart, beveik neatsisveikinęs, išvažiuodavo. Jis labai kentėjo dėl tų savo kolegų kunigų, kurie vengia jaunimo, yra tingūs, neišradingi, neišsilavinę.

Kun. Č. Kavaliauskas buvo aukščiausio lygio Šv. Rašto vertėjas, tyrinėtojas. Jis norėjo, kad Šv. Raštas skambėtų ne kaip bažnytinė abstrakcija, bet siūlė įvairiausių lingvistinius, astronominius, kvantinės fizikos ir tikimybių teorijos argumentus jo jėgai parodyti, ieškojo įtaigos ir kelių į žmogaus, ypač jauno, mąstančio, kritiško žmogaus širdį. Mokslinę literatūrą studijavo 6–7 didžiosiomis kalbomis, skaitė keliolika kalbų. Pagal Dubingiuose parengtus rankraščius 1992 m. išleido „Trumpą teologijos žodyną“ (viena paskutinių knygų, parengtų pagal teologo rankraščius – 2011 m. išėjusi jo knyga „Eschatologija žmogui ir pasauliui“).

Kun. Č. Kavaliauskas redagavo Vatikano Antrojo Susirinkimo nutarimų vertimus, bendradarbiavo periodinėje spaudoje, „Mažosios studijos“ radijo laidoje, paliko eilėraščių rankraščių. Mirė 1997 m. vasario 20 d. Vievyje. Ten ir palaidotas.

Č. Kavaliauskas sakydavo, kad jam Raudonkepuraite iš Šarlio Pero (Charles Perrault) pasakos, nupiešta ant šokoladinio saldainio popierėlio, gražesnė už Rafaelio Madoną...

Česlovas Kavaliauskas used to say that for him the Red Riding Hood from Charles Perrault fairy tale drawn on the wrapper of the chocolate sweet was more beautiful than Rafael's Madonna...

Česlovo Kavaliauskio fotografuoti Molėtų Joniškio šventoriaus vartai. 972 m

Molėtų astronomijos observatorija (MAO) Molėtai Astronomical Observatory (MAO)

1265 m. Šventaragio slėnyje Vilniuje, šalia Perkūno šventyklos, buvo pastatyta dangaus kūnų stebyklą. Kardinolas Petras d'Ailis 1418 m. aprašo „gabus Vilniaus astronomus“, sumaniai tvarkančius kalendorių. Teleskopą išradęs Galilėjo Galilėjus (*Galileo Galilei*) lėšų rinkinį 1636 m. išsiuntė į Vilnių Vladislovui IV Vazai. 1766 m. VU observatorijai suteiktas „karališkosios observatorijos“ vardas. Vis dėlto senosios Vilniaus observatorijos pamazų pateko į miesto ribas, o gatvių ir namų apšvietimas trukdė stebėti dangaus kūnus. Todėl parinkta nauja vieta Molėtų rajone, ant Kaldinių kalvos, šalia Kulionių kaimo. 1969 m. pradėta MAO statyba, sumontuotas 25 cm skersmens Kasegreno sistemos teleskopas. 1974 m. čia veikė jau 63 cm teleskopas. Kitąmet MAO įsigijo dar tobulesnį Maksutovo sistemos fotografinį teleskopą. Prie observatorijos įkurtas administracinis pastatas su laboratorijomis, mokslinė biblioteka, konferencijų sale ir viešbučiu. 1991

In 1418 cardinal Peter d'Ailis described “the talented astronomers of Vilnius who very wisely administer the calendar”. In 1636 Galileo Galilei who invented the telescope sent a collection of lenses to Vladislav the IV Vasa to Vilnius. In 1766 the observatory of Vilnius University was conferred the title of the “royal observatory.”

Nevertheless, the lighting of the streets and the houses started obstructing the observation of the celestial bodies in the urban locations. That is why a new observatory was built in Molėtai district by the village of Kulionys.

Prior to 2012 over 400 new asteroids were discovered and one of them was given the name of Molėtai. The observation in MAO may be undertaken by all astronomers who express their will to do it, doctoral students and colleagues from the foreign scientific centres.

m. įrengtas didžiausias teleskopas Šiaurės Europoje – 165 cm teleskopas reflektorius. MAO garsi fotometriniais ir astroseismologiniais žvaigždžių tyrimais, mažųjų Saulės sistemos kūnų – asteroidų ir kometų atradimais. Iki 2012 m. čia atrasta per 400 naujų asteroidų, 2007 m. vienas jų pavadintas Molėtų vardu. MAO priklauso VU Teorinės fizikos ir astronomijos institutui. Pirmasis jos vadovas prof. Vytautas Straižys, o nuo 2002 m. – prof. Gražina Tautvaišienė. MAO stebėjimus gali atlikti visi pageidaujantys astronomai, studentai doktorantai, kolegos iš užsienio mokslų centrų. Nuo 1986 m. MAO dalyvauja Visos Žemės

teleskopo (*Whole Earth Telescope*) stebėjimų programose, o nuo 1999 m. čia organizuojami aukštieji Šiaurės ir Baltijos šalių astrofizikos kursai doktorantams ir magistrantams. MAO – Europoje ir pasaulyje pripažintas mokslinių tyrimų ir švietimo centras. MAO teritorijoje yra mitologinių dubenuotųjų akmenų rinkinys, naudotas saugoti Perkūno vandenį. Netoliese, Lenktinio ežero pakrantėje, 1996 m. įrengta senovinė dangaus šviesulių stebyklė.

Lietuvos etnokosmologijos muziejus

Lithuanian Museum of Ethnocosmology

Šalia MAO, ant gretimos kalvos, įrengtas Lietuvos etnokosmologijos muziejus. 1990 m. jį įkūrė astronomas Gunaras Kakaras ir etnologas mokslo istorikas-Libertas Klimka. Po rekonstrukcijos muziejus įgavo modernios architektūros formą. Viena iš dviejų bokštų – didžiausias Europoje visuomenei skirtas teleskopas. Muziejaus uždavinys – atskleisti žmogaus ir Visatos ryšius. Šiandien tai – vienas lankomiausių Lietuvos muziejų.

By the side of MAO on top of the adjacent hill, the Lithuanian Museum of Ethnocosmology was opened. After the reconstruction the museum acquired the form of modern architecture. The biggest telescope in Europe for the uses of the community is equipped in one of the two towers. Today it is one of the museums that enjoys the biggest numbers of visitors.

Modernios architektūros Lietuvos etnokosmologijos muziejus – lyg kosmodromas su skraidančia lėkšte. Pastatytas 2007–2008 m.

Modern architecture of the Museum of Ethnocosmology looks like a spaceport with the flying saucer.

PsI.

5 Jolanta Žalalienė su sūnumi Laurynu. Molėtų tautodailininkė, rajono Dailės ir fotografijos premijos laureatė. 2007 06 30. S. Paškevičiaus nuotr.

8 Pavandenės (Aukštakalnio) piliakalnis prie Pravalų ežero, Jonišio sen., Molėtų raj. 2005 m. Z. Baubonio nuotr. iš oro. Molėtų krašto muziejaus.

9 Luokesų ežero seklima. 2000 m. E. Pranckėnaitės nuotr.

10 Pirmosios gyvenvietės atradimo momentas – naras fiksuoja polių liekanas. 2000 m. S. Kirvelos nuotr.

10 Akmeninės trinamosios girtos, išskeltos iš Luokesų ežero dugno. 2000 m. E. Pranckėnaitės nuotr.

10 Puodas brūkšniuotu paviršiumi, rastas pirmojoje Luokesų ežero gyvenvietėje. 2000 m. E. Pranckėnaitės nuotr.

11 Medinis fragmentas iš Luokesų ežero. 2001 m. E. Pranckėnaitės nuotr.

11 Medinio samčio fragmentas iš pirmosios gyvenvietės. 2000 m. E. Pranckėnaitės nuotr.

12 Luokesų ežero antrosios gyvenvietės liekanos po vandeniu. 2001 m. S. Kirvelos nuotr.

13 Pirmosios Luokesų gyvenvietės poliai po vandeniu. 2000 m. S. Kirvelos nuotr.

14 Antrosios Luokesų ežero gyvenvietės liekanos po vandeniu. 2001 m. S. Kirvelos nuotr.

16 Pasipuošę Molėtai laukia atvykstančio Lietuvos prez. A. Smetonos. 1938 m. K. Daugėjos nuotr.

17 „Tautos diena. Molėtai – 1938 m. Šokis“. K. Daugėla. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

17 „Tautos diena. Molėtai – 1938 m. Dainininkės“. K. Daugėla. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

Pavasarininkų kalnas ir Molėtų miestelio panorama. 1930–1940 m. Lietuvos kariuomenės karininko ir fotografo O. Milaševičiaus nuotr. Iš L. Milaševičiaus rinkinio.

Tarpukario nuotr. iš Molėtų krašto muziejaus.

Molėtų „žydų namai“ sovietmečiu. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

Molėtų policijos viršininkas J. Juodvalkis. Tarpukario nuotr. iš D. Ivanausko kolekto.

Du Inturkės valstiečiai prie Molėtų valsčiaus komiteto pastato, atėję pasiimti žemės gavimo dokumentų. 1940 m. ruduo. Fotogr. nenurodytas. LCVA. 0–062845

Molėtų mokinių apsupty – dekanas M. Lajauskas. 1925 m. M. Levio nuotr. iš Kaišiadorių vyskupijos kurijos.

Nepriklausomos Lietuvos Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo kalnys A. Jasiūnas. 1944 m. tapo Molėtų raj. vykdomojo komiteto pirmininku (iki 1951 m.). LCVA, F.56 (438), ap. 10, b. 751. (Nr.260). Kaunas. Nuotr. iki 1940 m.

Bolševikinė demonstracija Spalio revoliucijos proga 1940 m. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

1981 m. Tribūnoje – sovietinės valdžios statybiniai. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

LKP XVI suvažiavimo Molėtų raj. komunistų partijos atstovai: P. Cvirkos kol. pirm. B. Žemaitis, Alantos taryb. ūkio–technikumo brigadininkė J. Bimbirienė, LKP Molėtų rajono KP pirm. sekr. S. Ramanauskas, rajono ū. valdybos virš. J. Siminkevičius, „Aušros“ kol. brigadininkė A. Stalnionienė ir rajono DŽDT VK pirm. V. Stepankevičius. 1971 m. Vilnius. N. Veržilovo nuotr. LCVA. 0–050691

LKP XVIII suvažiavimo delegatės. Iš kairės: LKP Švenčionių RK pirm. sekr. V. Purvanekaitė, geologų profsąjungos RK pirmininkė Z. Vazalinskienė ir LKP Molėtų raj. komiteto pirmoji sekretorė E. Blaževičiūtė. 1981 m. Vilnius. V. Gulevičiaus nuotr. LCVA. 0–083628

Molėtiškiai „Baltijos kelio“ akcijoje. A. ir M. Černiauskų nuotr.

Trys laisvos Lietuvos Molėtų rajono merai: Stasys Žvinys, Algimantas Žiukas ir Valentinas Stundys Užgavėnių šventėje Mindūnuose. 2012 m. V. Žuko nuotr.

Nežinomas XIX a. dailininkas. Vyskupas K. K. Bžostovskis. Pop., litografija, 8x6 cm. LDM. G–10221

XX a. pr. Molėtų parapijos kleb. K. Bandzevičius. Nuotr. iš Molėtų krašto muziejaus.

„Tautos diena Molėtuose 1938 m. Žydų bendruomenės sveikina prez. A. Smetoną“. Pop., sidabro bromido atsp., 27x35 cm. Nuotr. iš Vilniaus galerijoje „Kunstkamera“ surengtos K. Daugėlos (1912–1999) parodos „Kelionė“, 2012 m.

Grupė Molėtų žydų. 1915 m. 8x15 cm, VŽM–1107/4, f-142/4

Molėtų žydai turguje. 1915 m. 8x15 cm, VŽM–1107/5, f-142/5

Keturi Molėtų žydai. 1915 m. 8x15 cm, VŽM–1107/6, f-142/6

Molėtų žydų liaudies gimnazijos mokiniai ir mokytojai. 1920 m. 9x14 cm, VŽM–3947, f-978.

Molėtų žydų mokyklos dramos studijos aktoriai, XX a. I p. 9x15 cm, VŽM–3948, f-979

Žydų vaikai ir keli mokytojai. 1922 m. VŽMP–4043

M. Bender. 1–3 nuotraukos iš J. Butėno kolekto.

M. Bender su vyru V. Butėnu su sūnumi Jonu pokario metais. Iš J. Butėno kolekto.

I. ir R. Judelevičiai su dukra Gita. Prieškarinė nuotr. VVGŽM, GS, f.1, b. 60

I. Judelevičius. Jeruzalė. 1960 m. VVGŽM

R. Judelevičienė. Kaunas. 1947 m. VVGŽM

K. Kaušinis. Kaunas, 1959 m. VVGŽM, GS, f.1, b. 245

E. Kaušinytė–Umbrasienė. 1975 m. VVGŽM, GS, f.1, b. 1373

O. Kaušinytė–Navikienė. 1958 m. VVGŽM, GS, f.1, b. 1374

A. Navikas. 1958 m. VVGŽM, GS, f.1, b. 1374

J. Vitkauskas. 1939 m. VVGŽM, GS, f.1, b. 506

R. Vitkauskienė. Prieškario nuotr. VVGŽM, GS, f.1, b. 506

L. Ruzgienė ir jos dukros – Meilė Onytė ir Eglė Marytė. Vilnius, 1957 m. VVGŽM, GS, f.1, b. 1797

B. ir I. Kacai su dukra Lėja Mira, jos vyru ir anūkais. JAV, 1958 m. VVGŽM, GS, f.1, b. 1797

K. ir K. Malakauskai, anūkė Danguolė. VVGŽM, GS, f.1, b. 2127

I. ir V. Steponavičiai su dukromis Irena ir Aldona, Giedraičiai. VVGŽM, GS, f.1, b. 820

J. ir P. Ilgevičiai prieš karą. Tarautiškių kaimas. VVGŽM, GS, f.1, b. 963

V. ir K. Rudėnai su savo vaikais 1940 m. Iš kairės: dukra Stasė, sūnus Juozas, V. Rudėnienė, dukra Teresė, K. Rudėnas, dukra Danutė, sūnūs Jonas ir Adomas. VVGŽM, GS, f.1, b. 2107

Pasaulio Tautų Teisulių apdovanojimų įteikimas. E. M. Ruzgytė–Bimbirienė, Izraelio URM pav. D. Ayalon, Izraelio ambasadorius N. Tamir. VVGŽM, Tolerancijos centras. 2011. VVGŽM, GS, f.1, b. 1797

Pasaulio Tautų Teisulių apdovanojimų įteikimas. Iš kairės: K. A. Ruzgys, Izraelio URM pav. D. Ayalon, Izraelio ambasadorius N. Tamir. VVGŽM, Tolerancijos centras. 2011. VVGŽM, GS, f.1, b. 1797

Raubų išgelbėta F. Vainštein–Aronas (kairėje) su viešnia iš Lietuvos M. Raubaite–Komar. Priekyje – Frumos anūkė Maja. Izraelis, 1995 m. VVGŽM nuotr.

Asvejos ežeras ir Dubingių sala (pusiasalis) iš oro. m. V. Kazlienės nuotr. Molėtų kr. muziejus.

Vytautiniai metai per Molėtų krašto miestelius buvo iškilmingai nešamas Vytauto Didžiojo paveikslas. Dubingiai, 1930 m. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

Nežinomas dailininkas. B. Radvilaitė. Pop., plieno raiž., 11x9 cm. LDM.

G–10227

V. J. Delfas, M. van Myreveldas. K. Radvila. XVII a. Pop., vario raiž., 42x29 cm. LDM. G–6688

H. Ašenbrenneris, V. Gersonas. K. Radvila. XIX a. II p. Pop., litografija, 23x17 cm. LDM. G–11316

K. Merianas. J. Radvila. 1653 m. Pop., vario raiž., 18x14 cm. LDM. G–9974.

F. Odibranas; J. K. Vilčinskis. M. Tiškevičius. XIX a. vid. Pop., plieno raižinis. 36x25 cm. LDM. G–2502

N. Orda. Dubingiai. XIX a. II p. Pop., litografija, 19x28 cm. LDM. G–15039/115

K. Mordasevičius. J. Tiškevičiaus portretas. 1905 m. Pop., pastelė, 63x49 cm. LDM. T–709

Dubingių karčema šiais laikais. 2011 m. V. Žuko nuotr.

Piliavietės vaizdas prie Asvejos. 2011 m. V. Žuko nuotr.

A. Maginskas – Nepriklausomos Lietuvos Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo kalnys. Fotogr. nenurodytas. LCVA. 4–01387

Tiltas per Dubingių ežerą, apie 1935 m. V. Augustino nuotr. LCVA. P–33881

Dubingių gegužinėje Čiobiškio pavasarininkai, vėliau DKA partizanai (apie 1938 m.). Genocido aukų muziejaus nuotr. P–PF302

Dubingių pilvietės kasinėjimai. Molėtų kr. muziejaus nuotr.
 Reformatų bažn. kasinėjimai. Molėtų kr. muziejaus nuotr.
 Vaizdai nuo Dubingių pilvietės. 2011 m. 1–8 V. Žuko nuotr.
 Brolių Giedraičių iniciatyva pastatyta renesansinė Videniškių bažn. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 Videniškių vienuolyno freskos. 2012 m. 1–5 V. Žuko nuotr.
 Paminklinė lenta Videniškių bažn. 1978 m. M. Sakalausko nuotr. LCVA. P–29477
 Šventojo statula Videniškių bažn. 1986 m. M. Sakalausko nuotr. LCVA. P–28925
 Baltadvario dvaro liekanos. 1983 m. VU inžinerinės fotogrametrijos nuotr. LCVA. 4–06855
 KGB parengta partizanų bunkerio schema. Bunkeris aptiktas ir sunaikintas Videniškių apylinkėse, Silininkų kaime. Genocido aukų muziejaus nuotr.
 Baltadvario pilies rekonstrukcija pagal arch. Ž. Simonaičio piešinį. Molėtų kr. muziejaus nuotr.
 M. Giedraitis iš Oksfordo. 2010 m. Molėtų kr. muziejaus nuotr.
 M. Olszewskio knygos „Broma atwerta ing wiecznasti...” puslapio faksimilė. VU bibliotekos skaitm. nuotr.
 Pal. M. Giedraičio paveikslas Videniškių bažn. (fragmentas). 2012 m. V. Žuko nuotr.
 Kultūrininko J. Giedraičio (J. Giedroyć) pomirtinė kaukė Videniškių bažn. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 Videniškių kleb. J. N. Anusevičius. 2006 07 07. S. Paškevičiaus nuotr.
 Vyskupo J. A. Giedraičio išverstas N. Testamentas, išspausdintas 1816 m. Vilniuje. M. Mažvydo nacionalinės bibliotekos nuotr.
 Vyskupo J. A. Giedraičio širdis velionio valia įmūryta Giedraičių bažn. prie altoriaus. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 Giedraičių kapinių paminklas su užrašu: „Čia ilsisi Veronika Katelytė 17 m. amžiaus, žiauriai lenkų nužudyta 1923 m.“. 2012 m. 1–2 V. Žuko nuotr.
 Giedraičių mokytojai prieškario širvintų miestelio aikštėje prie paminklo Lietuvos kariams. Iš A. ir M. Černiauskų kolekcijos.
 Pagal dailininko A. Jaroševičiaus projektą Giedraičiuose pastatytas paminklas žuvusiems už Lietuvos laisvę kariams. Pro paminklą pravažiuojantys stribai ir NKVD'istai mėgo jį pašaudyti (nuotr. matyti kulkų žymės). 1975 m. A. ir M. Černiauskų nuotr.
 1989 m. vasario 16 d. minėjimas prie paminklo savanoriams Giedraičiuose. A. ir M. Černiauskų nuotr.
 Piliakiemio km. kryžiaus šventinimas Kapų kalne. 1989 m. liepa. A. ir M. Černiauskų nuotr.
 Keramikas V. Miknevičius savo parodoje Molėtuose. 1962 m. Z. Serapino nuotr. LCVA. 0-019491
 Muzikas J. Gaizauskas (1922–2009) su dukra Vilniuje. 2008 m. spalį. S. Paškevičiaus nuotr.
 Molėtų raj. Giedraičių taryb. ūkio mechanizatorius P. Putna. 1971 m. A. Brazaičio nuotr. LCVA. 1-16800
 Iš vinjetės „2-ojo pėstininkų DLK Algirdo pulko karininkai, 1919–1923 m. žuvę už Nepriklausomybę“ ties Giedraičiais. Fotogr. nenurodytas. LCVA
 Leitenantas P. Telksnys, žuvęs 1919 m. lapkr. 21 d. V024–P01
 Leitenantas K. Matulaitis, žuvęs 1920 m. lapkr. 21 d. V024–P05
 Leitenantas V. Gvildys, žuvęs 1920 m. lapkr. 21 d. V024–P07
 Vyr. leitenantas J. Andriūnas, žuvęs 1920 m. lapkr. 1 d. V024–P08
 Leitenantas J. Mačiukas, žuvęs 1920 lapkr. 17 d. V024–P11

Inturkės gyventojai prie Molėtų valsčiaus komiteto pastato, susirinkę pasiimti žemės gavimo dokumentų. Molėtų vls., 1940 m. ruduo. Fotogr. nenurodytas. LCVA. 0–062844
 Rudesos koplyčia. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 Paveikslas Rudesos koplyčioje. Kalvio darbo metalinės detalės. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 Inturkės bažn. Velykų kapo dekoracija, tapyba ant lentos. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 Inturkės bažn. sakyklos fragmentai, mišių varpo juosta, trys senos stulos ir dekoratyvinės širdys. 2012 m. V. Žuko nuotr.

Inturkės Pakrovo kaimo cerkvė. Dievo Motinos Globėjos stačiatikių klebonas su parapijiečiais 2012 m. V. Žuko nuotr.
 K. Petrauskas su medžioklės palydovais Inturkėje. Molėtų kr. muziejaus nuotr.
 K. Petrauskas su šunimi ančių medžioklėje. Petrauskų muziejaus nuotr., Kaunas.
 Joniško lenkintojo L. Zajančkovskio karikatūra to meto spaudoje. Molėtų kr. muziejaus nuotr.
 Joniško kapinių vartai. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 Kompozitorius V. Paketūras. 2011 m. M. Aleksos nuotr., Lietuvos kompozitorių sąj.
 Nepriklausomybės paminklas Joniško centre. 2011 m. V. Žuko nuotr.
 Molėtų Joniško kleb. E. Kraujalis. 2011 m. V. Žuko nuotr.
 Poetas, režisierius M. Valiukas. N. Jankausko nuotr.
 Joniško bažn. šventorius. 1972 m. Č. Kavaliausko nuotr. LCVA. P–35046
 Joniško bažn. šventoriaus vartai. 1972 m. Č. Kavaliausko nuotr. LCVA. P–35045
 Joniško bažn. 1972 m. Č. Kavaliausko nuotr. LCVA. P–35043
 Balninkų herbas 1792 m. privilegijoje.
 Balninkų pr. mokyklos mokytojai E. Rinkūnaitė, J. Šibaila ir bažnyčios vikaras Kuzmickas Balninkų bažn. fone. 1942 m. Genocido aukų muziejaus nuotr. PF2093
 DKA partizanai su ryšininkėmis: J. Juras–Žilvinys; B. Tamulytė–Našlaitė; J. Šibaila–Merainis; J. Tamulytė–Vaivorykštė, T. Pipiraitė ir O. Tylinė. Genocido aukų muziejaus nuotr. PF2183.
 DKA vadas J. Misiūnas–Žalias Velnias. Genocido aukų muziejaus nuotr. P–P702.
 Balninkų miestelio mokytojai prie pradžios mokyklos pastato. Apie 1943 m. PF2095. Genocido aukų muziejaus nuotr.
 Balninkų Stiklo muziejaus eksponatai. Molėtų kr. muziejaus nuotr.
 Kun. N. Švogžlys–Milžinas su skautais. 1928 06 15. Kaišiadorių vyskupijos kurijos nuotr.
 Kun. N. Švogžlys–Milžinas. Apie 1975 m. A. Martinionio nuotr. LCVA. 0–099901
 B. Baliulis iš Guronų kaimo. A. ir M. Černiauskų nuotr.
 Bijutiškio klebonas J. Danyla SI. Kaišiadorių vyskupijos kurijos nuotr.
 Arnionių dvaro projektas priskiriamas L. Gucevičiui. 2011 m. V. Žuko nuotr.
 Arnionių dvaro rūmai. 1848 m. litografija pagal W. Dmochovskio piešinį. Molėtų kr. muziejaus nuotr.
 J. Tiškevičius. 1898 m. L. Janovskio piešinys. Pop., sangvinas, 42x32 cm. LDM. ED–65675, Ap–139, T–293
 Poetas G. Apollinaire'as, sužeistas į galvą sviedinio skeveldra. 1916 m. Iš Wikipedia, the free encyclopedia.
 Iki šiol išlikę akmeniniai karceriai kaliniams ir dvaro nepaklusniesiems. 2007 m. S. Paškevičiaus nuotr.
 Arnionių žuvininkystės ūkyje. 1961 m. Š. Faino nuotr. LCVA. 1–07564
 Buvęs Joniško apylinkės pirmininkas, arioniškis V. Verikas. 2011 m. V. Žuko nuotr.
 Buvęs žuvų ūkio dir. K. Varanka Arnionyse. 2007 m. S. Paškevičiaus nuotr.
 Po žuklės Arnionių žuvininkystės ūkyje. 1961 m. Š. Faino nuotr. LCVA. 1–07564
 Alantos dvaro atstovė Alicja Pac–Pomarnacka (Vroclavas, Lenkija). V. Kazlienės nuotr.
 Alantos bažn. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 Alantos parkas. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 1 – 6 psl. – Alantos dvarininkų palikuonio G. Gayny perduotos Alantos dvaro nuotr. Išsaugojo G. Gayny mama Kristina Pac–Pomarnacka.
 Alantos dvaro pasididžiavimas – parkas su tvenkiniais, kuriuose didikai Radvilos savo karo žirgus mokė nebijoti vandens. S. Paškevičiaus nuotr.
 Dvaro kumetyno sienoje įmūrytas A. W. Pac–Pomarnackio ženklas. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 Kumetyno mūrijimo fragmentai. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 Alantos dvare šiais laikais vyksta dailės parodos, konferencijos, plenerai. 2012 m. V. Žuko nuotr.
 K. Lukauskaitė. „Kryželis“. 2010 m. Kamšymas, vilna. M. Ežerskio nuotr.
 K. Lukauskaitė. „Siuvinėti akmenys. Puntukas. Pusbroliai“. 2010 m. Veltinis, siuvinėjimas, vilna, medvilnė. M. Ežerskio nuotr.
 K. Lukauskaitė. „Rožinio valanda“. 2010 m. Veltinis, kamšymas, vilna, nėriniai.

- M. Ežerskio nuotr.
- V. Poškus. „Alantos bažnyčia“. 2010 m. Kamšymas, vilna. M. Ežerskio nuotr.
- E. Stankūnaitė Naujasodžio (Alantos dvaro) kultūros rūmuose prie muziejaus eksponatų. 1989 m. G. Svitojaus nuotr. LCVA. 0–105609
- Aktorius B. Bratkauskas. 1973 m. A. Baryso nuotr. LCVA. 0–078701
- Kunigas F. Kemėžis. Čikaga, 1914 m. Fotogr. nenurodytas. LCVA. P–10240
- Didžiokų parkas. 1–10 V. Žuko nuotr.
- Didžiokų parkas. 11–12 J. Urbonavičiūtės nuotr.
- Didžiokų mauzoliejinė koplyčia. Interjerai. 13–19 J. Urbonavičiūtės nuotr.
- Didžiokų mauzoliejinė koplyčia nuo plento pusės. V. Žuko nuotr.
- G. Černiūtės portretas. 2011 m. R. Malaiškos nuotr.
- Siesarties slėnis. 2007 m. V. Poškaus nuotr.
- Palaim. M. Giedraitis. 2011 m. V. Žuko nuotr.
- Švč. M. Marija Videniškių bžn. 2011 m. V. Žuko nuotr.
- Stefutė. 2006 m. S. Paškevičiaus nuotr.
- Videniškių šventoriaus tvoros kontraforasas. 2011 m. V. Žuko nuotr.
- Baltadvario pilkapiai. 2011 m. V. Žuko nuotr.
- A. Kraujelis–Siaubūnas, žmona Janina ir sūnus Antanas. 1956 m. Nuotr. iš J. Kraujelytės–Šyvokienės kolekc.
- Partizanas Siaubūnas maskuotės drabužiais. 1956 m. Nuotr. iš J. Kraujelytės–Šyvokienės kolekc.
- Skudutiškio akmenys su gėlėmis. 2008 m. A. Gimbutytės nuotr.
- Skudutiškio akmuo. 2008 m. A. Švedo nuotr.
- Kurminų dvaro liepų alėja. 2010 m. A. G. Černiūtės nuotr.
- Molėtų krašto ubagas Pranelis. Apie 1980 m. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- Skudutiškio muzikantas J. Borisevičius. 1989 m. G. Svitojaus nuotr. LCVA. 0–105357
- Moterys prie Skudutiškio bažnyčios per Žolinę. 2009 m. A. G. Černiūtės nuotr.
- Alantos dvaro tvenkiniai. 2007 m. S. Paškevičiaus nuotr.
- Skelbimų lenta. 2011 m. J. Urbonavičiūtės nuotr.
- J. Matulionio žaislai – briedis. 2012 m. V. Žuko nuotr.
- J. Matulionio portretas. A. Balandos nuotr. Molėtų kr. muziejus.
- Broliai A. ir M. Černiauskai. Apie 1980 m. G. Černiauskienės nuotr.
- Dėdė Juozas su žmona Stasele iš Murališkių kaimo. 1985 m. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- Pašilių km. vienkiemis. M. Kasauskaitė. 1978–1979 m. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- A. Dirma, Melužių km. 2002 m. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- Radžiūnų km., iš serijos *autolavkė*. 2005 m. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- A. Miškinis iš Jesuliškių km. 2006 m. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- Papiškių kapinės. 2006 m. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- A. Zaremba iš Didžiasalio km. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- Z. Dirmienės šeima Didžiokų km. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- Be pavadinimo. Kupriškių km. 2002 m. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- G. Guobytė. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- A. Štukėnaitė. A. ir M. Černiauskų nuotr.
- M. Ivaškevičius. 2012 m. V. Žuko nuotr.
- Molėtų TV retranliatorius. 2012 m. V. Žuko nuotr.
- Savanorių kapai Giedraičių kapinės. 2011 m. V. Žuko nuotr.
- A. Towianskis. J. Mackiewicziaus litografija. 1857. Literatūros muziejus Varšuvoje.
- Molėtų observatorija. Akmenys. S. Paškevičiaus nuotr.
- Molėtųno malūno užtvankos tiltas. 2011 m. V. Žuko nuotr.
- Tiltas prie Molėtų estrados. 2011 m. V. Žuko nuotr.
- V. Genytė ir M. Ivaškevičius. Apie 1982 m. Iš rašytojo asmeninės kolekc.
- V. Genytė. 2011 m. S. Paškevičiaus nuotr.
- Aiseto ežeras. D. Jurjono nuotr.
- R. Hofmanas. 2012 m. V. Žuko nuotr.
- Poetas R. Gražys (1943–2012). 2011 m. V. Žuko nuotr.
- M. Ivaškevičius (priekyje) ir D. Zasas. Apie 1985 m. Iš rašytojo asmeninės kolekc.
- D. Zasas. Iš D. Zaso asmeninės kolekc.
- M. Apeikytė. 1965. A. Kunčiaus nuotr. LCVA. 0–046329
- J. G. fon Miuleris. M. Giedraitis. XVIII a. pab.–XIX a. pr. Pop., litografija, 11x7 cm. LDM. G-2975
- A. Towianskis. Fotografija pagal dagerotipą. Literatūros muziejus Varšuvoje.
- „Dievo darbo“ bendrijos vėliava. W. Wańkowieciziaus akvarelė. Literatūros muziejus Varšuvoje. A. Kowalskos nuotr.
- Buvusi Antašventės koplyčia. Molėtų kr. muziejaus nuotr.
- M. K. Girdvainis. Nežinomo autoriaus piešinys. Gauta iš V. Gečio.
- Raudonosios armijos generolas V. Putna. Fotogr. nenurodytas. LCVA. 14628 (70-83)
- Namelis Inturkėje, kuriame gyveno V. Putna, o vėliau – kun. V. Sladkevičius. V. Žuko nuotr.
- Paminklo generolui V. Putnai (skulptorius G. Jokūbonis) atidengimo iškilmės Molėtuose. 1980 07 24. A. Boratinsko nuotr. LCVA. 0-068733
- H. Ordonówna Tiškevičienė ir grafas M. Z. Tiškevičius vestuvių dieną 1931 m. <http://tadeuszczernik.files.wordpress.com/2011/08/>
- Iš Vilniuje 1939–1940 m. teatro *Pohulianka* programos bukletas. Lietuvos muzikos ir teatro muziejaus skaitm. nuotr.
- Arkiv. T. Matulionis. Kaišiadorių vyskupijos kurijos nuotr.
- Vysk. T. Matulionis tremtyje. 20 a. 5 deš. Fotogr. nenurodytas. LCVA. P-35201
- Arkiv. T. Matulionis, grįžęs iš Rusijos lagerio. 1933. Fotogr. nenurodytas. LCVA. P-34871
- Lietuviai kunigai, grįžę į Lietuvą iš SRSS kalėjimų 1933 m. spalio 19 d. Genocido aukų muziejaus nuotr. TF1223
- Vestuvinė nuotrauka: M. Šokelytė–Valeikienė ir M. Valeika. Nuotr. iš E. Ruzgienės kolekc.
- M. Valeika savo vaistinėje Giedraičių miestelyje. Nuotr. iš E. Ruzgienės kolekc.
- M. Valeika su žmona Malvina ir trimis dukromis: Danute, Milda, Laima ir seserimi M. Šokelyte–Sabiene. Nuotr. iš E. Ruzgienės kolekc.
- 1938 m. M. Valeika apdovanotas Vytauto Didžiojo ordinu. Nuotr. iš E. Ruzgienės kolekc.
- Giedraičių mokiniai po vaidinimo 1924 m. Nuotr. iš E. Ruzgienės kolekc.
- Lietuviškos keturklasės vidurinės Giedraičių mokyklos penkerių metų jubiliejaus šventė 1925 m. birželio 1 d. Iš E. Ruzgienės kolekcijos.
- M. Valeikienė apdovanota kariniu Vyčio kryžiaus ordinu. 1927 m. Nuotr. iš E. Ruzgienės kolekc.
- Su žirgu Bulonu. 1926 m. Iš E. Ruzgienės kolekcijos.
- E. Gutmanaitė. Iš E. Ruzgienės kolekc.
- A. Jaroševičiaus portretas su parašu. LCVA nuotr.
- A. Jaroševičiaus piešiniai iš jo parengtos knygos „Lietuvių kryžiai. Croix Lithuaniennes“. 1912. Molėtų ir Videniškių kryžiai. Leidinys iš prof. V. Žuko kolekc.
- 1927 m. A. Jaroševičius sukūrė paminklo projektą žuvusiems už Lietuvos laisvę kariams. 2012 m. V. Žuko nuotr.
- Jaroševičius. Giedraičiai nuo ežero. XX a. I p. Pop., akv., h/pl.- 8x27 cm. LDM. T–1650.
- Paminklo atidengimas. Kalba projekto autorius A. Jaroševičius, dalyvauja generolai P. Kubiliūnas ir S. Žukauskas, Kauno miesto burmistras J. Vileišis. 1932-06-19. LCVA. P-03402
- Advokatas J. Vileišis. Bostonas, apie 1920. Fotografas nenurodytas. LCVA. P-20569
- Girsteitiškio dvaras nuo ežero pusės. Lietuvos nacionalinis muziejus, Signatarų namų nuotr.
- O. Vileišienės vardinės Girsteitiškio dvare: P. Vileišis, R. Vileišytė, bajoraitė O. Kazakauskaitė–Vileišienė ir Vasario 16-osios signataras J. Vileišis. 1926 m. Lietuvos nacionalinis muziejus, Signatarų namų nuotr.
- R. Vileišytė su tėvu J. Vileišiu po atostogų išvažiuoja į Kauną. Girsteitiškis, apie 1932 m. Lietuvos nacionalinis muziejus, Signatarų namų nuotr.
- R. A. Vileišytė–Bagdonienė. Lietuvos nacionalinis muziejus, Signatarų namų nuotr.
- Kun. J. Žvinys. Švenčionys, 1966. Fotogr. nenurodytas. LCVA. P-35193

iš kairės: kun. J. Žvinys, V. Nasevičius, kun. L. Puzonas. Antroje eilėje iš kairės: Iriniejus, kun. A. Svarinskas, kun. Budraitis. Abežės lageris (apie 1955 m.). <http://www.grazitumano.lt/wiki/index.php/>

Kun. J. Žvinys apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordinu (po mirties). A. ir M. Černiauskų nuotr.

P. Tarasenka ir M. Jaropolskaja vestuvių dieną Pskove 1917 m. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

Lietuvos karininkas P. Tarasenka su vaikais Marija ir Nikolajumi. 1927 m. Molėtų kr. muziejaus nuotr..

P. Tarasenka – Lietuvos kariuomenės pulkininkas. 1932 m. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

P. Tarasenka – Kauno M. K. Čiurlionio dailės muz. moksl. bendradarbis. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

Lietuvos majoras J. Ivanauskas. Ežerėnai (Zarasai). 1922 m. Nuotr. iš D. Ivanausko kolekc.

Provizorius J. Ivanauskas savo vaistinėje Molėtuose. Apie 1937 m. Nuotr. iš D. Ivanausko kolekc.

Molėtų šviesuomenės susibūrimas Bučeliškėse. 1938 m. Nuotr. iš D. Ivanausko kolekc.

J. Ivanauskas su sūnumi Leopoldu. 1944 m. Nuotr. iš D. Ivanausko kolekc.

Odesoje Marija su sesute. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

M. Apeikytė su broliais Vytautu ir Valentinu Utenoje. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

Gdytoja M. Apeikytė su pacientais. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

Molėtų ligoninės personalas. Centre – gydytoja M. Apeikytė. Molėtų kr. muziejaus nuotr.

A. Kraujelis–Siaubūnas. 1950 m. Nuotr. iš J. Kraujelytės–Šyvokienės kolekc.

Ištremta Kraujelių šeima Ingoje: motina Anelė ir tėvas Steponas, stovi iš kairės – Janina, Vitalija, Bronė, Stefanija. 1957 m. Nuotr. iš J. Kraujelytės–Šyvokienės kolekc.

A. Kraujelio žmona J. Snukiškytė. Nuotr. iš J. Kraujelytės–Šyvokienės kolekc.

Partizanas Siaubūnas su žmona ir sūnumi Antanu 1956 m. Nuotr. iš J. Kraujelytės–Šyvokienės kolekc.

Partizano tėvas S. Kraujelis ir prezidentas V. Adamkus. Iš kairės: partizano sūnus A. Snukiškis, dukterėčia Ž. Švokaite, dešinėje – sesuo J. Šyvokienė, parašiusi knygą apie broį „Gyvenimą paaukojęs tėvynei“ (1998). Nuotr. iš J. Kraujelytės–Šyvokienės kolekc.

J. Kazlauskas su mama Apolonia prieš Sibiro tremtį. Nuotr. iš D. Kazlauskienės kolekc.

J. Kazlauskas su foto aparatu. Nuotr. iš D. Kazlauskienės kolekc.

2001 m. Gedulo ir Vilties dieną J. Kazlauskas surengė savo fotografijų parodą „Lietuva tremtyje“. Nuotr. iš D. Kazlauskienės kolekc. – buvę sodybos kaimynai ateina į parodą po ažuolų.

J. Kazlauskas. „[Dingusių poliarinių ekspedicijų pėdsakai](#)“. 1985. Nuotr. iš D. Kazlauskienės kolekcijos.

V. Kaušinio fotografijos: „Akmeninė siena“, „Pagaliukai“, „Papartis“, „Rastų siena“. Iš E. ir A. Kaušinių kolekc.

V. Kaušinis šienauja gimtajame Juozapavos kaime. Nuotr. iš E. ir A. Kaušinių kolekc.

V. Kaušinis savo parodos atidaryme Molėtuose. 2007 m. vasara. Nuotr. iš E. ir A. Kaušinių kolekcijos.

Č. Kavaliausko svarbiausias darbas – Naujojo testamento vertimas iš graikų į lietuvių kalbą. 2012 m. V. Žuko nuotr.

Česlovo ranka įrašytas graikiškas tekstas Romos mišiole (1989 m.). 2012 m. V. Žuko nuotr.

Č. Kavaliauskas su kavos puoduku ir saldainiu. 1995 m. G. Trimako nuotr.

Č. Kavaliauskas su knyga. 1995 m. G. Trimako nuotr.

Č. Kavaliausko ranka įrašyta malda. 2012 m. V. Žuko nuotr.

Asteroidų atradėjai iš MAO: habil. dr. K. Zdanavičius, dr. K. Černis, dr. J. Zdanavičius ir MAO vadovė habil. dr. G. Tautvaišienė. MAO nuotr.

1,65 m teleskopas ir astronomas dr. Rimvydas Janulis. MAO nuotr.

Modernios architektūros Etnokosmologijos muziejus. G. Kakaro nuotr.

Teleskopas etnokosmologijos muziejuje. G. Kakaro nuotr.

Dalinis Saulės užtemimas su atspindžiais. G. Kakaro nuotr.

Dalinis Saulės užtemimas pro pavasarinės beržų šakas. G. Kakaro nuotr.

Heilo–Boppo kometa su paslaptingo objekto palikta žyme 1997 m. Fotografavimo ekspozicija – 20 min. G. Kakaro nuotr.

Venera priešais Saulę. 2004 m. birželio 8 d. G. Kakaro nuotr.

